24
klasik

PROSPER JOLYOT DE CRÉBILLON

atrée ve thyeste trajedisi

fransızca aslından çeviren: ilkay atay

AYRINTI
KLASİK

PROSPER JOLYOT DE CRÉBILLON | atrée ve thyeste trajedisi

1085

atrée ve thyeste trajedisi

prosper jolyot de crébillon

fransızca aslından çeviren/sunuş/sonsöz: ilkay atay

ayrıntı: 1085 / klasik dizisi: 24

atrée ve thyeste trajedisi / prosper jolyot de crébillon

özgün adı / atrée et thyeste tragédie

fransızca aslından çeviren / ilkay atay

sunuş / ilkay atay

sonsöz / ilkay atay

yayına hazırlayan / nihan somay

son okuma / ahmet batmaz

bu kitabın türkçe yayım hakları
ayrıntı yayınları'na aittir.

kapak illüstrasyonu / berat pekmezci

kapak ve görsel tasarım / gökçe alper

dizgi / hediye gümen

baskı: kayhan matbaacılık san. ve tic. ltd. şti.
merkez efendi mah. fasılpaşa cad. no: 8/2
tel: (0212) 612 31 85 - 576 00 66
topkapı / istanbul / sertifika no: 12156

birinci basım eylül, 2017 / baskı adedi 2000

isbn 978-605-314-207-2 / sertifika no.: 10704

ayrıntı yayınları basım dağıtım san. ve tic. a.ş.
hobyar mah. cemal nadir sok. no: 3 cağaloğlu - istanbul
tel.: (0212) 512 15 00 faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr
info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi
facebook.com/ayrintiyayinevi
instagram.com/ayrintiyayinlari

prosper jolyot de crébillon

15 Şubat 1674 Dijon doğumlu trajedi yazarıdır. Onu, Racine trajedisini taklit eden çağdaşlarından ayıran en önemli iki eseri *Atrée et Thyeste (1707)* ile *Rhadamiste et Zénobie (1711)* metinleridir. Mme de Pompadour tarafından aylığa baglanıncaya dek ömrünün büyük bir bölümünü fakirlik içinde geçirmiştir. Paris'in edebi camiasında alışılageldiği üzere kahvehane kültürünü benimsememiş ve sokaktan topladığı hayvanlarla bir çatı katında yaşamını idame ettirmiştir. Yalnızlığı tercih etmesi sebebiyle birçok çağdaşının düşmanlığını kazanmıştır. Bunlardan en önemlisi, dönemin aydınlık ismi Voltaire ile arasında süregiden gerilimdir. Monarşinin çözülme döneminde yaşamış olan Crébillon'un eserlerinde *terör* duygusu çoğu zaman *trajik* hissiyatın önüne geçmiştir. 1731'de Akademi üyeliğine seçilmiştir. 17 Haziran 1762'deki ölümünün ardından Paris'te Crébillon'un onuruna Akademi üyelerinin, önemli yazarların ve birçok oyuncunun katıldığı ve kilise çevrelerinde ciddi bir skandala sebep olan büyük bir cenaze töreni düzenlenmiştir.

ilkay atay

10 Aralık 1987 İstanbul doğumludur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olmuştur. Çeşitli dergi ve internet sitelerine öykü ve makaleler yazan İlkay Atay, Fabisad tarafından 2015 yılında düzenlenen Gio Ödülleri öykü yarışmasında "Pathosapolis" adlı öyküsüyle dereceye girmiştir. Çevirdiği diğer eserler: *Racine ve Shakespeare*, *Stendhal*; *Kale*, *Antoine de Saint-Exupéry*.

"Corneille gökyüzünü, Racine yeryüzünü almıştı.
Geriye yalnızca cehennem kalıyordu,
hiç düşünmeden atladım içine."
Prosper Jolyot de Crébillon

içindekiler

sunuş

aydınlanmanın eşiğinde karanlığı yaşayan
bir şair ve dehşet tiyatrosu / ilkay atay...11

atrée ve thyeste trajedisi

perde 1.....29
perde 2.....51
perde 3.....73
perde 4.....91
perde 5.....107

sonsöz

orébillon'un atrée ve thyeste yorumu /
ilkay atay.....125

sunuş

ilkay atay

aydınlanmanın eşiğinde karanlığı yaşayan bir şair ve dehşet tiyatrosu

On sekizinci yüzyıl denince akla ilk gelen kişiler Voltaire, Rousseau ve Diderot gibi Aydınlanma Çağı filozoflarıdır. Sanatı ve felsefeyi kullanarak eski aristokratik rejime savaş açan ve burjuva temelli daha adil bir gelecek ideali uğruna mücadele veren bilgin tipleridir hepsi de. Bundan dolayı da ürettikleri sanat yapıtları çoğunlukla Aydınlanma ideolojisiyle harmanlanmış olup sanatın politik işlevini duygusal, psikolojik ya da dramatik içerikten önde tutan metinlerdir. Lakin aynı yüzyılın başında, ne klasik dönemin seçkinci tavrını devam ettiren ne de Aydınlanma döneminin ideolojik bakışını benimseyen, iki dönem arasında sıkışmış, ömrü boyunca tarafsızlığını korumuş, bu yüzden de daima yalnız kalmış bir deha vardır: Prosper Jolyot de Crébillon.

Eserlerinin ayırt edici özelliği korkunç sahnelerle dolu olmalarıdır. Klasik trajedinin seçkinci tavrına yakışmayan ölçüde dehşet verici sahneler tasarlar. Ayrıca olay örgüsü de çok sayıda çatışmayla dolu ve fazla kafa karıştırıcı

olması bakımından klasisizmin ustası Racine'den kalma sadelik kuralına ters düşer. Racine'ci trajedide olay örgüsü, tek bir olaya odaklanmak ve mutlak çözülmeye doğru ilerlemek zorundadır. Oysa Crébillon trajedilerindeki tasarı tek bir olaya odaklandığında bile karakterlerin kurnazlıklarını gösterebilmek için fazlasıyla karmaşık ve inişli çıkışlıdır.

Crébillon'un başarısı çoğunlukla yaşadığı ara dönemin elverişli koşullarına dayandırılır. Fransız trajedisinin dev isimleri Corneille ve Racine çoktan ölmüştür. Aydınlanma Çağının parlak ismi Voltaire ise Crébillon yazmaya başladığında henüz çocukluk çağını yaşamaktadır. Crébillon genelde eleştirmenler tarafından, piyeslerinde fazla çetrefilli entrikalar tasarlamasından dolayı yapmacık duyguların yer aldığı yüzeysel eserler üreten ve dehasını romanesk maceralar tasarlayarak israf eden bir yazar olarak değerlendirilir. Gençliğinde Madam de Scudéry ve La Calprenède tarzı kahramanlık romansları okumayı klasik trajediye tercih ettiği için ve üslubu da *patetik* hissiyat yerine *terör* duygusuna odaklandığı için sahip olduğu klasisizm bilgisinin kusurlu olduğu varsayılır. Elbette ki bunlarda doğruluk payı vardır ancak tüm bu görünürdeki yüzeyselliğin içinde derin bir felsefenin yatmakta olduğuna dair ipuçlarını yakalayabilenler de yok değildir.

Edgar Allen Poe'nun *Çalınan Mektup* öyküsü Crébillon'a saygı duruşu niteliğindedir. Poe, öyküsüne Seneca'dan bir alıntıyla başlar: "Aşırı kurnazlık en büyük akılsızlıktır". Öykü boyunca fazlasıyla kurnaz bir suçlunun tıpkı kendisi gibi kurnaz bir dedektif tarafından alt edilişini işler ve öyküyü Crébillon'un *Atrée ve Thyeste* trajedisinden

yaptığı başka bir alıntıyla bitirir: "Böylesi art niyetli bir tasarı Atrée'den ziyade Thyeste'e yaraşır."

Bu ifade, Poe'nun öyküsündeki suçluyla dedektif arasındaki ilişkinin doğasına dair imalarda bulunduğu gibi aynı zamanda Crébillon'un dünya görüşünü kavramak açısından da kilit bir öneme sahiptir. Ancak daha derine inmeden önce şairin yaşamının ve içinde kapana kısıldığı dönemin kısaca üstünden geçmek, Crébillon'un dehasına dair fikir edinmek için daha uygun olacaktır.

1674'te Dijon'da doğan Crébillon gençliğinde hukuk eğitimi alır ve bir savcılıkta görev yapar. Tiyatroya ilgi duyan savcı, genç avukat adayının dramatik temsiller üzerine yaptığı yorumlardaki nüfuz edici derinliği fark edince onu dramatik kompozisyonlar yazması için teşvik eder. Savcının desteği sayesinde söz sanatlarında kendini geliştirmeye başlayan genç şairin ilk piyesi *Brütüs'ün Çocuklarının Ölümü* bir oyuncu topluluğu tarafından reddedilir. Hayal kırıklığına uğrayan Crébillon tüm el yazmalarını yakar ve bir daha asla yazmamaya karar verir. Fakat çok geçmeden savcının ısrarlarıyla yeniden kalemi eline alır ve *Idoménée*'yi yazar. 1705'te sahnelenen bu oyun seyircinin ilgisini yakalamayı başarır. Aynı metin, önce 1712'de André Campa tarafından *tragédie en musique* [müzikal tragedya] tarzında operaya dönüştürülecek ve yüzyılın ikinci yarısında Mozart'ın *Idomeneo*'sunun librettosuna kaynak teşkil edecektir.

Crébillon'un asıl başarısı iki yıl sonrasına tarihlenir. 1707'de *Atrée ve Thyeste* sahnelendiğinde savcı hasta olmasına rağmen kendini tiyatro salonuna kadar taşıttırır

ve genç şaire sarılarak "gözüm arkada kalmayacak, sizden bir şair yarattım, Fransa'ya armağanım olsun" der. Öte yandan, Crébillon aynı desteği ailesinden göremez. Babası, oğlunun hukuk kariyerini tiyatro için terk ettiğini öğrendiğinde çok öfkelenir ve onu evlatlıktan reddeder. Yeniden barışmaları ancak birbiri ardına gelen başarılar şairi üne kavuşturduktan sonra gerçekleşir.

1709'da sahnelediği *Electre* adlı piyesi en az öncekiler kadar çapraşık bir çatışmalar düğümü içerir ki bu da çağın ruhuna fazlasıyla uygundur aslında. Monarşinin altın çağı kapanmak üzeredir. Bilhassa Güneş Kral'ın 1715'teki ölümüyle monarşinin baskısı ortadan kalkar ve ülke birçok konuda iç karışıklıklar yaşamaya başlar. Cizvitler, Jansenistler ve Kalvinistler arasındaki uzun zamandır bastırılmakta olan mezhep kavgaları, Nantes Buyruğu'nun feshiyle daha XIV. Louis hayattayken yeniden filizlenmiştir bile. Dini çatışmaların yanı sıra halkın her kesiminde ahlaki çöküntü ve kan davaları baş gösterir. Dedikodular, skandallar ve komplo teorileri dört bir yanı sarar. Gündem bilhassa XIV. Louis'nin kral naibi olarak atadığı Orléans Dükü II. Philip ve kızı Marie Louise Élisabeth arasında ensest ilişki yaşandığı iddialarıyla çalkalanmaktadır. Bu söylentinin arkasındaki esas isim ise Aydınlanmanın medarı iftiharı Voltaire'den başkası değildir. Düşese hakaret etmekle suçlanıp Bastille zindanlarına tıkılması bile onu bu konuyu kaşımaktan alıkoyamaz. Tutuklu olduğu sırada ilk trajedisini yazar: *Oedipus*; ve bunu düşesin ensest ilişkisini ima edecek şekilde kaleme alır. Oyun daha ilk temsilden itibaren magazine susamış halk tarafından büyük bir ilgi görür.

Marie Élisabeth bu temsillerden birine katılıp gösteri sırasında baygınlık geçirince söz konusu iddia halkın gözünde neredeyse kesinlik kazanır. Konu güncelliğini uzun süre korur. Sevgilileriyle ünlü olan Marie Louise Elisabeth, Berry düküyle evlidir; ancak babasının kim olduğu belli olmayan çocuklar doğurmakta ve bu çocuklar çok geçmeden ölmektedir. O kadar sık hamile kalır ki çatışmaya bahane arayan halk arasında çocukların babasının kim olduğuna dair kavgalar çıkar. Yaklaşık iki yüz yıl sonra Jules Michelet, *Fransız Tarihi* adlı eserinin on dördüncü cildinde konuyla ilgili olarak Berry düşesinin art arda hamile kalmaktan yorgun düşüp öldüğünü yazar. Ayrıca Lüksemburg'dayken doğurmuş olduğu çocuğun babasının bizzat düşesin kendi babası olan kral naibi olduğunu ve prensesin bu çocuğa Saint-Cloud'daki hususi bir sefahat âlemi sırasında hamile kaldığını iddia eder. Marie Élisabeth 1719'da zatürreeye yakalanıp öldüğünde henüz yirmi üç yaşındadır ve otopsisinde bir kez daha hamile olduğu tespit edilmiştir.

On sekizinci yüzyılın ilk yarısı hızlı bir ahlaki çöküş tablosu çizmektedir. Monarşinin zayıflaması, kilisenin diğer mezhepler üzerindeki baskısı, Atlantik ötesinden ithal edilen kakao gibi egzotik ürünlere ve sefahate düşkünlük, kolonilerden toplanan köle trafiği, tüm bunlar yirmi otuz yıllık bir dönemde yoğunlaşmış gibidir. Söz konusu ahlaki çöküntüde, 1700-1715 arasında gerçekleşen ve Avrupa tarihindeki ilk dindışı savaş, yani salt ekonomik amaçlara dayanan İspanya Veraset Savaşı'nın da etkisi vardır. İspanya kralı II. Carlos'un ölümünün ardından Avrupa ülkeleri İspanya topraklarını paylaşa-

mamış ve birbirlerine girmişlerdir. Savaş yüzünden Tiers-État* ağır vergilere maruz kalmış, halk kıtlıktan kırılmaya başlamış ve yüzyılın son çeyreğinde aristokratik rejimin yıkımıyla sonuçlanacak olan güçlü bir otorite nefreti doğmuştur.

Crébillon'un cehennemi tasvir eden, tarafsız fakat dehşet verici olaylarla dolu kanlı trajedileri aynı dönemde adını yeni duyurmaya başlamış olan Voltaire'in bir propaganda aracı olarak kullandığı ideolojik trajedilerine kıyasla günün ruhunu çok daha iyi yansıtmaktadır. Bu bakımdan Crébillon, kendinden sonraki romantik çağın edebiyatına daha yakın sayılabilir. Sanatını birtakım fikirleri yaymak ya da düşmanlarını karalamak amacıyla değil, Stendhal'in "roman toplumun aynasıdır" mantığına yakın bir anlayışla günün koşullarını ve ruh halini yansıtmak amacıyla icra eder.

Crébillon'un, tembelliğine rağmen hiç zorlanmadan muhteşem kompozisyonlar kurabiliyor olması ve keskin görsel hafızası saray çevresindeki yazarlar arasında kıskançlığa sebep olur ve piyesleri bazı meslektaşları tarafından yadırganır. Bu durum Akademi'ye seçilmesini bir hayli geciktirir. Hatta kendisi, en azılı rakibi olan Voltaire'in hedef tahtası haline gelir. Adaletsizliğe tahammülü olmadığı için çabuk öfkelenen mizaçtaki Voltaire'in aksine Crébillon çok daha yumuşak bir tabiata sahiptir ve çoğunlukla maruz kaldığı sözlü atışmalardan kaçınır.

---

* Fransız Devrimi'ne kadar Fransız toplumunun aristokrasi ve ruhban sınıfı dışındaki üçüncü toplumsal tabakası. Kent ve köylerdeki halkı içerir. (ç.n.)

La Harpe'a göre Crébillon'un başyapıtı 1711 tarihli *Rhadamiste ve Zhénobie* piyesidir. Öte yandan, Klasisizmin mimarlarından Boileau ölüm döşeğindeyken kendisine bu trajedinin ilk sahneleri okunduğunda şöyle demiştir: "Ölümümü hızlandırmaya mı çalışıyorsunuz? Neden bu yazarı göklere çıkarıyorsunuz? Büyük çağımızın böyle saçma çöplerle dolu bir döneme dönüştüğünü gördükçe yeryüzünden ayrılmayı daha çok istiyorum." Boileau'nun, Crébillon trajedileri karşısında bu derece şiddetli bir tepki vermesinin sebeplerini monarşinin düşüşünde aramak yerinde olur. XIV. Louis döneminin katı düzenine ve *précieux** edebiyatın seçkin temalarına aşina bir yazar olan Boileau'nun, merkezi gücün çözülme aşamasında ortaya çıkan kıyameti yansıtan türde eserler karşısında dehşet içinde kalması kaçınılmazdır.

Dönemin soylu kadınlarıyla düşüp kalkan Voltaire'in aksine Crébillon, ne bir unvanı ne de parası olan genç bir kızla, Claude-François Péaget adlı bir eczacının kızı Marie-Charlotte ile evlenir. Kız 1711'de öldüğünde arkasında iki çocuk bırakır. Hiç kimseden yardım göremeyen, arkadaşları tarafından yüzüstü bırakılan şair mizantrop bir karaktere bürünür. Çok geçmeden babasını da kaybeder. 1714 tarihli *Xerxès* adlı trajedisi dehşet vericilik bakımından daha önce yazdığı tüm piyesleri ikiye katlar ve seyirci tarafından fazlasıyla soğuk karşılanır; yalnızca tek bir gösterimin ardından sahneden kaldırılır. Bir sonraki piyesi *Sémiramis* de aynı şekilde 1717 yılında yalnızca yedi defa oynanır. Zaten özel hayatındaki sarsıntılar yüzünden has-

* Fransa'da 17. yüzyılda ortaya çıkmış Aristokrat çevrelerde büyük önem kazanmış seçkinci bir edebiyat akımı. (ç.n.)

sas bir durumda olan şair üst üste gelen bu iki başarısızlığın ardından tümüyle yılgınlığa gömülür ve tiyatrodan el etek çeker. Bu arada, deha sahibi olmanın verdiği bağımsızlık duygusu yüzünden eğlence ve düşlere kapılıp altından kalkamayacağı borçlara girmiş, ayrıca saray çevresinde ve Pont-Neuf mahallesindeki kahvehanelerde geçirdiği üç yıl boyunca meslektaşlarının düşmanlığından başka bir şey de bulamamıştır. En sonunda bunalıma girerek kendini küçük bir tavan arasına kapatır. Burada etrafını kediler, köpekler ve kuşlarla doldurur. Temizliğe ve yiyip içtiklerine önem göstermeden sağlıksız koşullarda yaşar. Kendisini ziyaret etmesine izin verdiği tek kişi olan oğlu onu daima hayvanların arasında pipo içerken bulur.

Uzun bir aranın ardından 1726'da, dehşet verici türde içerikten kaçınarak yazdığı *Pyrrhus* trajedisiyle yeniden dikkatleri üzerine çeker. "Hiçbir keder kalemimi zehirleyemez" diyerek geri dönüşünü ilan eder ve 1731'de Académie Française'e kabul edilir. Tüm başarılarına rağmen Crébillon, epey savruk bir karakteri olduğu için hayatının büyük bir bölümünü fakirlik içinde geçirir. 1745'te geçinebilmesi için Madame de Pompadour tarafından sansür kuruluna atanarak aylığa bağlanır. Bu dönemde yazdığı *Catiline* trajedisi 1749'da masrafları saray tarafından karşılanarak sahnelenir. Cicero'yu suçlu gösteren bir oyun olmasına rağmen Voltaire karşıtı olanlar tarafından fazlasıyla övülür. Crébillon 1754'te Académie de Rouen'e kabul edilir. 1762'de ardında *Cromwell* başlıklı tamamlanmamış bir metin bırakarak ölür.

Crébillon'un edebiyat tarihindeki konumu, genel olarak klasik tragedyanın taklitçilerinden biri olduğu şek-

linde bir değerlendirmeye tabidir. Toplumsal olaylara ve dönemin ideolojik fikir ayrılıklarına tarafsız kalması ne yazık ki edebiyat tarihçileri tarafından kayıtsızlık olarak yorumlanagelmiştir. Akıl Çağının* yüce değerlerini övmeyi küçümsediği gibi yeni filizlenmekte olan Aydınlanmacı görüşlere de en ufak bir ilgi göstermemiş olması, kibirli oluşuna, kendini beğenmişliğine ve dehasının şımarıklığına yorulmuştur. Salonların müdavimi Voltaire bankacı dostlarıyla ticarete atılıp büyük bir servet elde ederken Crébillon'un parasını savurgan bir şekilde kullanması, sefalet sınırında yaşaması, edebi camiadan uzaklaşması, insanların dostluğundan ziyade sokaktan topladığı hayvanlarla (çoğunlukla hasta ve yaralı olanları seçerek) yaşamayı tercih etmesi; tüm bunlar bir araya gelince onu dönemin büyük hümanistleri arasına dahil etmek imkânsızlaşır. Kaldı ki Aydınlanmanın sembolü Voltaire'in düşmanlığını kazanmış olması da değerinin anlaşılmasındaki en büyük engeldir. Hümanist tarih yazıcılığı ideolojik edebi tercihini Voltaire'den yana kullanmış, dolayısıyla Crébillon'u görmezden gelmek zorunda kalmıştır.

Aralarındaki husumetin kökeni her şeyden çok Voltaire'in *Muhammet ya da Fanatizm* başlıklı piyesine dayanır. O sırada sansür kurulunda bulunan Crébillon bu

---

* *Akıl Çağı*, Thomas Paine'in *Age of Reason* eseri yüzünden genellikle on sekizinci yüzyıl gibi algılanmaktadır. Bu yanlıştır. Bu aslında Rönesans felsefesinin zirvesi olan dönemin adıdır: René Descartes, Baruch Spinoza, Gottfried Wilhelm Leibniz, Francis Bacon, Thomas Hobbes, John Locke ve Blaise Pascal gibi isimlerin yer aldığı, kilise ve devlet otoritesinin merkezileştiği, feodalizmin aristokrasiye dönüştüğü on yedinci yüzyıldır. (ç.n.)

piyese basılması için onay vermeyerek Voltaire'in kendisine diş bilemesine sebep olur. Ayrıca Madam de Pompadour'un desteğini aldığını zanneden Voltaire, trajedi alanında sarayın Crébillon'u tercih etmesine bir hayli içerler. *Catiline* trajedisi sahnelendiğinde Parislilerin Crébillon'a övgüleri karşısında çılgına dönen Voltaire düşmanına saldırmak için ilginç bir yöntem bulur: Rakibinin trajedilerini yeniden yazarak ana fikirlerini tam tersine çevirmek. Bu davranışını da şu sözlerle açıklar:

"*Catiline*'i sekiz günde yazdım, hemen ardından *Electre*'e geçtim. Yirmi yıldan beri, Antikitenin en yüce konularının saçma sapan aşk hikâyeleri ve barbarca bir şiir tarzıyla değersizleştirilişine katlanıyorum. Ayrıca Cicero'ya yapılan haksızlığı da hazmedebilmiş değilim. Kısacası bu barbarın saldırıları karşısında Cicero'nun ve Sofokles'in, Roma'nın ve Yunanistan'ın intikamını almak insanlığa karşı görevimdir."

Crébillon'un oğlu Claude Crébillon bile yazdığı erotik romanlar sayesinde babasına kıyasla çok daha kalıcı olmuşken yaşadığı geçiş döneminin siyasi karakteri ve Voltaire'le olan anlaşmazlığı yüzünden Prosper Jolyot de Crébillon'un ismi günümüzde Fransız filolojilerinin müfredatında bile geçmemektedir.

Şunun da altını çizmekte fayda var; kilise gibi köklü bir kurumun yolsuzluklarına kafa tutabilmek için Voltaire gibi taşkın bir karakterin gerekliliği açıktır. Bizim tartışmaya açtığımız nokta, ideolojik işlevi bir yana bırakılırsa Voltaire'in dramatik değerinin Crébillon'dan daha düşük olduğudur. Voltaire'in pek göz önünde tutulmayan magazinsel yanını bu kadar vurgulamamızın amacı, tem-

silcisi olduğu Aydınlanma düşüncesini yaralamak değil; yalnızca dönem üzerindeki ağırlığını hafifletmek yoluyla Crébillon'u onun gölgesinden kurtarmak, Aydınlanmanın göz kamaştırıcı ışığı yüzünden unutuluşa terk edilmiş dramatik bir dehanın hak ettiği değeri yeniden bulmasına ufak da olsa bir katkıda bulunabilmektir.

mitolojide atrée ve thyeste

Atreus (Atrée), Homeros destanında Atreusoğulları diye anılan Agamemnon'la Menelaos'un babasıdır. Atreus ve Thyeste kardeştirler ve tanrılara meydan okuduğu için Zeus tarafından Tartarus zindanlarında sonsuz bir işkenceye mahkûm edilen Tantalos'un soyundan gelmektedirler. Atreusoğulları Yunan Mythos'unun en lanetli iki ailesinden biridir. Atreus soyunun insanlık dışı eylem ve tüyler ürpertici facialarla dolu hikâyeleri destanlara da tragedyalara da sonsuz bir konu kaynağı olmuştur.

Atreus'la Thyeste babaları Pelops'un bir nympha'dan olan oğlu Khrysippos'u, anaları Hippodameia'nın yardımıyla öldürürler. Pelops iki oğluna da lanet okur ve onları ülkesinden sürer. İki kardeş Miken kralı Sthenelos'un yanına sığınırlar. Sthenelos'un oğlu döl bırakmadan ölünce tanrısal bir vahiy Miken halkına Pelopsoğullarından birini kral seçmeyi buyurur. O andan sonra iki kardeş arasında rekabetten doğan korkunç bir kin ve nefretin tohumu atılır. Her biri ötekini ortadan kaldırıp tahta geçebilmek için iğrenç komplolar kurmaya başlar.

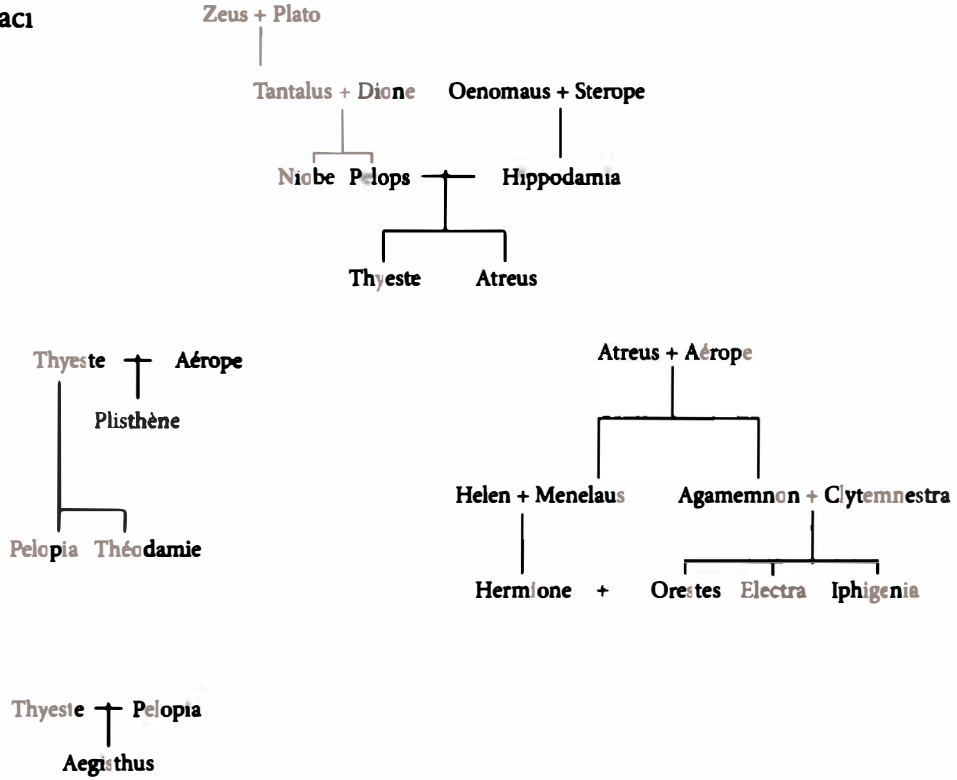
Atreus'un sürüsünde egemenlik simgesi altın postlu bir koyun vardır. Bu hayvanı Artemis'e kurban etmeye ant içtiği halde sözünde durmaz ve kendine saklar. Ne var ki Thyeste, Atreus'un karısı Aérope'u ayartır ve kadın da altın

postu gizlice kocasından aşırıp âşığına verir. Mikenliler kimi kral seçeceklerini tartışırken Thyeste altın post kimdeyse onun seçilmesini önerir. Postun çalındığını bilmeyen Atreus öneriyi kabul eder. Thyeste altın postu ortaya koyunca kral seçilir. Bunun üzerine Atreus gerçek kralın tanrısal bir işaretle seçilmesi gerektiğini söyler ve güneş yolunu değiştirirse Atreus'un, aksi takdirde Thyeste'in kral olmasını önerir. Thyeste şartı kabul eder ancak o akşam güneş doğudan batar. Tanrılar krallığı Atreus'a vermişlerdir. Atreus tahta çıkar çıkmaz Thyeste'i sürgün eder fakat sonradan karısı Aérope ile kardeşi arasındaki gönül macerasını öğrenince çileden çıkar. Kardeşine haber yollayıp barışmak için Miken'e çağırtır. Thyeste'in üç çocuğunu doğrar, pişirir ve babalarının önüne koyar. Thyeste farkına varmadan kendi çocuklarını yer. Derken Atreus çocukların kesik kafalarını gösterir. Thyeste korkunç lanetler savurarak masayı devirir ve çıkar. Söylentiye göre güneş o gün öylesine ürkmüş, öylesine tiksinmiş ki gördüklerinden, gökteki yolunu tamamlamadan geri dönmüş ve ortalık dipsiz bir karanlığa boğulmuş. Thyeste bu kez Sikyon'a sığınır. Suç ve günahlara dalar. Kendi kızı Pelopeia ile kızın haberi olmadan birleşir ve Aigisthos adlı bir oğlu olur. Sonra ikisini birden Atreus'un sarayına yollar. Atreus kızla evlenir ve Aigisthos'a da Thyeste'i öldürme görevi verir; fakat oğlan Atreus'u öldürür.

Atreusoğullarının laneti bu kadarla sınırlı kalmaz. *İlyada* destanında savaşın çıkmasına sebep olan Helen, Atreus'un oğlu Menelaos'un karısıdır ve aldatılan kardeşinin intikamını almak bahanesiyle Truva kapılarına dayanan Yunan ordusunun başında da yine Atreus'un diğer oğlu Agamemnon vardır. Jean Racine'in *Andromaque* adlı trajedisinde Agamemnon'un oğlu Orestes, Menelaos'un kızı Hermione'a aşkı yüzünden kızın kocasını öldürür. Kız üzüntüden intihar eder ve Orestes de aklını kaçırır.

Atreusoğulları Soyağacı

atrée ve thyeste trajedisi

M. DCC. VII. (1707)
İlk kez, 17 Mart 1707 tarihinde,
Versailles Sarayı'nda sahnelendi.

atrée ve thyeste kişiler

Atrée* : Argos kralı.
Thyeste : Miken kralı, Atrée'nin erkek kardeşi.
Plısthène : Aérope'un ve Thyeste'in oğlu, Atrée'nin oğlu olduğu sanılıyor.
Théodamıe : Thyeste'in kızı.
Eurysthene : Atrée'nin sırdaşı.
Alcımedon : Donanma subayı.
Thessandre : Plisthène'in sırdaşı.
Leonıde : Théodamie'nin sırdaşı.
Atrée'nin maıyeti.
Muhafızlar.

*Sahne, Eubée** Adası'nın başkenti olan Halkis'te***, Atrée'nin sarayında geçmektedir.*

---

* Atrée: Atreus, Miken (Argos) kralı, Tantalos'un torunu. (ç.n.)
** Eubée: Eğriboz Adası, Girit'ten sonra Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki en büyük ikinci adasıdır. (ç.n.)
*** Halkıs: Eğrıboz Adası'nın başkenti. (ç.n.)

perde 1

birinci sahne

(*Atrée, Eurysthène, Alcimédon, Muhafızlar.*)

ATRÉE: Günün ilk ışıklarıyla doğuyor nihayet, bir hainden alacağım intikamın tatlılığı ve umudu. Rüzgârlar ve ırmaklar, uzlaşmaz bir tanrının uzaklara zincirlediği öfkemi uyandırıyor. Uzun zamandır intikamım için hayati önemi olan sükûnet, akıl kârı değil artık. Yıllardır görevimi geciktirerek onuruma leke sürmekteydim. Hak edilmemiş iç huzurdan başka bir korkum yok artık. Haydi, Alcimédon, Atrée'nin donanması! Eubée Adası'ndan ayrılmaya hazırlayın kendinizi. Madem kıskanç tanrılar burada alıkoymazlar beni artık, öyleyse kesin buyruklarım iletilsin tüm komutanlarıma! Hepiniz hazır olasınız!

ikinci sahne

(*Atrée, Eurysthène, Muhafızlar.*)

ATRÉE, Muhafızlarına: Ve sizler durmayın, arayın Plisthène'i. Onu burada bekliyorum. Sen kalıver, Eurysthène.

üçüncü sahne

(*Atrée, Eurysthène.*)

ATRÉE: Nihayet o mutlu gün, nicedir beklenen gün geldi. Yüreğimde gurur ve umuda can verdi. Çoktandır Thyeste'in sığınağı olan Atina, en uğursuz yazgıyla sınanacak pek yakında. Hazırlasın oğlum kendini, hak edileni teslim etmeye. Atina surları içine ateş ve ölüm taşımaya.

EURYSTHÈNE: Öyleyse talihsiz Thyeste'i bağışlamak bir yana, tarafınızdan yok edilecek ona kalan son yuva. Ah, Senyör, ikinizi birleştiren bu kan gözünüzde boş bir unvan değilse onu hayatta tutmak adına göstereceğiniz barbarca çaba öç arzunuzu doyurmayacak mıdır? Ezilsin ağırlığı altında sınandığı mutsuzluğun. Yaşamasına izin verin ve işte intikam sizin!

ATRÉE: Onu bağışlayayım, öyle mi? Erişmeye çabalamaktan bıkmışken hem de! Benim için intikam, onu yaşatmaktır, öyle mi? Ah, Thyeste ne kadar ıstırap çekse de yuvası cehenneme dönmedikçe hiçbir şey yeterli değil. Tiksindiğim o haine zarar verecekse mer-

hametsiz yüreğim, cehennemde bile peşinde. Ona olan sevgimi aşağıladığı için o gün yüzü gördükçe onur diye bir şey yok bana. Bağışlayabiliyorsa düşman hakareti ya eksiktir iktidar ya da cesareti! Soracağım hesabı hiçbir şey engelleyemez. İntikamın önünde tanrılar bile durmaz. Onların en güçlüsünde bulurum hıncımın doğumunu, beni intikama iten zevklerin doruğunu! Hoşnut eder haliyle düşmanlık yüreğimi. Varsa birkaç erdemi, merhamet değil biri. Karşı çıkma planıma iğrendiğim kan bağıyla. Mantığım altüst oldu yalnız Thyeste adıyla. Gazabımın talimatı affetmemek yönünde, arzum boğmaktır onu kendi kanı içinde. Belini büken dertler için kimseyi suçlayamaz. Bizi bağlayan kanın suçu yalnızca bana mı ait? Esrik düşler içinde yasak aşkın peşindeyken kutsal kan bağımızı hesaba kattı mı, vefasız? Kalbim savaş ilan eder, ona bir nebze bile acımadan. Tek dileğim cezalandırmak, şimşekler eksik olmadan!

EURYSTHÈNE: Yirmi yıldan beridir bu öfke, hınç zayıflıyordu. Thyeste unutuluşa terk edilmiş gibi görünüyordu.

ATRÉE: Cezalandırmaksa niyetin şu hassas ruhumu, devam et, konuş. Korkunç bir intikamın derin tasarısına dalmıştım yıllardır. Bunca zaman bağışladıysam sırf daha iyi ezebilmek içindi. Seni korkudan titretecek kadar çılgınca bir tasarı içindi. Kara esrikliğin öğretisidir ruhumun teslim olduğu. Atrée'nin sırlarında, yüreğinde bunu iyi oku! Açıklamadım sırlarımı senden başka kimseye. İltimasım bir tek sana, iyi niyetinden şüphe etmiyorum. Dinle! Aérope'un yazgısıyla benim-

kini birleştiren, o hüzünlü mü hüzünlü olan evliliği hatırla. Öyle bir evlilikti ki arzularım doruktaydı. Lakin henüz sunaktayken aniden her şey düğümlendi. Şaştım güzel çehreli eşimin baştan çıkarılışına. Hem de aynı sunağın önündeki kardeşim tarafından. Gönlümün ıstırabına senin gözlerin tanıktır. Yüce aşkım aniden öfkeye dönmüştü. Hain sevgilim olanları ne de güzel gizlemişti. En ufak bir acıma ya da pişmanlık duymadan demirle ve ateşle yaraladılar göğsümü Miken'de. Âşığım beni çiğnedi, insafsızca reddetti. Yine de becerilerim sayesinde Aérope'u geri kazanmayı başardım. Koca bir yılın ardından Atrée'nin kucağına geri geldi. Evliliğimiz devam etmesine rağmen yatağıma başkasını aldığı o rezil günden bana kalan tek şey aşk acısıydı. Yeni bir eş alma fikri de aklımı çelmişti aslında ama Aérope daha bir güzel görünmekteydi gözüme artık. Aşkım yeni ateşlerle yanıyordu nafile. Oysa eşimin aşkı yalnızca Thyeste içindi! Zincirliydi o nankör görünmeyen demirlerle. Aérope adını alır mıyım bir daha ağzıma? Sırf Plisthène meyvesi uğruna!

EURYSTHÈNE: Tanrılar! Bu duyduklarım da nedir böyle? Plisthène, Senyör, Argos'ta tanınmış varisiniz, nihayetinde oğlunuz!

ATRÉE: Ta kendisidir, Eurysthène. O aynı savaşçı, aynı Plisthène. Erkânım hâlâ daha oğlum sanır bu ismi. Menelaos ve Agamemnon*'un kardeşi olduğunu zannediyorlar. Şimdi o hain anneden intikamım için hangi

* Menelaos ve Agamemnon: Aerope'un Atrée'den olan çocukları. Homeros'un *İlyada* destanında, Menelaos Truvalı Helen'in kocası ve Yunan orduları komutanı Agamemnon'un kardeşidir. (ç.n.)

ölümcül aşırılığa taşır beni öfkem? Utanç verici aşkımın öcüne hizmet eden şu zehir ateşimi söndürecekse ne mutlu! O kalleşin aşkı sırf Thyeste için alevlenmişti, parlamıştı en uğursuz biçimdeki dehşetlerin kucağında! Onu, tiksintiyle ürpermeden düşünemiyorum. Ölmek üzereyken bile hâlâ ona vurgundu Aérope. İşte canımı sıkan bir iki kelam... Hainler sırlarını ifşa etmişler.

Ona, Aérope'un bir mektubunu uzatır.

Aérope'un Mektubu
"Atrée'nin nefretini hissedebiliyorum. Sevgili Thyeste, hiçbir şeyden pişmanlık duymuyorum. Hayatın, sizinle birlikte olmaktan başka bir anlamı olmadığına göre olan bitene sızlanmanın da bir anlamı yok. Plisthène, hüzünlü aşkımızın biricik meyvesidir. Eğer yanınıza gelirse onu koruyup kollayın. Babası olan size, annesinin umutsuz aşkının hatırlatıcısı olsun."

Görüyor musun Eurysthène? O yüzden, hem onun biletini kesiyorum hem de oğlunun. Bu canavarı daha doğumunda boğmak istemiştim ama ihtiyatlı ruhum onu intikam planıma dahil etmek istedi. Düşünüp taşınarak korkunç bir plan tasarlamış ve saraya gizlilik içinde haber göndermiştim. Yeni kraliçeye bir oğul doğmaktaydı. Plisthène koyulmuştu adı. Aérope'un oğlunu, oğluma ayrılan beşiğe yerleştirdim düşman bir yazgıyla aciz bırakıldığım o günde. Öyle değerli bir oğuldu ki doğumunu tüm Argos görmüştü. Ger-

çeği fark edenler ise sayemde talihsiz kazalarda öldü. Böylece sırrım yalnız tanrılarla benim aramda kaldı. Şimdiye dek sana bile güvenip de anlatmamıştım ya! Tüm bu öğrendiklerinden sonra gör, neler tasarladım Plisthène'le ilgili. Madem merhamet artık onu kurtaramaz, öyleyse ona hangi kaderi çizmek icap eder?

EURYSTHÈNE: Yapmayın Senyör, sizi yönlendiren sarhoşlukla savrularak kendi kanından birini mi öldürteceksiniz Plisthène'e?

ATRÉE: Evet, bu cinayeti nefret uyandıran aşkın meyvesi işlesin istiyorum. Bazı günler kendi ülkemde öfke soluyorum. Bu oğlanın ismi yalnız gazabıma hizmet eder. Babasının göğsüne saplamalı bir hançer! Thyeste ölürken kendi meyvesini tanısın, gevşek aşkının mutsuzluğuyla yıkansın. Bu hainin kanını akıtmayı arzuluyorum. Döksün Plisthène ona can veren kanı. Sonra da onunki benim ellerimle dökülecek. Kökeni karışmış bu oğlanın da sırası gelecek. Thyeste'e karşı yapılacak her şey mubahtır. Ona karşı tek silahım, kendi günahının meyvesidir. Onun günahı şu bahtsız prensi dünyaya getirdi ve yine bir günahla ikisini birden yok etmeli. Kuşkuları yoktur Thyeste'in çünkü ruhu yoldan çıkmış. İnanmaz ona yapacaklarıma, tıpkı benim Eubée Adası'nda bana yapılanlara inanamadığım gibi. Ben aslında sırrımı gözlerden uzakta tutabilmek uğruna bu topraklarda esir hayatı yaşıyorum. Atina kralı hazırdır intikamıma hizmete. Kendisi uzun zamandır gizliden gizliye benim tarafımda. Haklı öfkeme inanan bu kralın adı şerefimi korur. Gemilerimin Atina'yı tehdit edeceği günde, Thyeste'i zincirlenmiş

bir halde bana teslim edecek. Donanmam vaat edileni teslim alacak ve ben de hem babayı hem de oğlu ele geçirmiş olacağım.

EURYSTHÈNE: İyi madem! Kardeşinizin üstünde tükenecek tüm hıncınız. Hiç değilse erdemleri sebebiyle Plisthène'i bağışlayın.

ATRÉE: Plisthène suça alışmış bir kandan doğdu. Damarlarında akan kanı inkâr edemez. Çoktan anasının tüm huylarını aldığı gibi, bazen de babasının ahlaksızlığına sahip sanki. Zaten ensest bir çiftin meyvesi nasıl olabilir ki? Oysa ben eskiden ikimizden asıl erdemli olan Thyeste sanırdım. Fakat hem o hem de oğlu beni yanılttı. Ayrıca eğer oğlum olarak yaşarsa ona tacımı bırakmam gerekir. Rütbe ve unvanımı... Haliyle onu kendi kanımdan mahrum etmem gerek. Ne diyebilirim? Utancımın intikamını almam gerek! Kendi oğullarımı Thyeste'in oğlu yüzünden tahttan mahrum mu edeyim? Bugüne dek yaşamış olması bile öfkelenmeme yol açıyor. Erkânımı budamanın vakti geldi de geçiyor bile! İsterim ki intikamım günahlarla alınsın. Ona yaşam bahşettiğim tüm saatler bana geri ödensin. Dünya onaylamasa da böylesi ölümcül bir tasarıyı, tatlıdır bana akıtmak rakibimin kanını!

dördüncü sahne

(*Atrée, Plisthène, Eurysthène, Thessandre, Muhafızlar.*)

ATRÉE, (*kısık sesle*) Eurysthène'e: İşte Plishtène de geliyor! Unutma ki nefretim sessizliğe adanmış sırları gizliyor. Plishtène'e seslenerek Prens, işte şu mutlu gün, kanımca pek gecikti. Ertelenen yola koyulma vakti geldi çattı. Her şey o vefasızın ecelini ilan eder gibi görünüyor. Deniz uzakta böğürüyor, rüzgâr sizi çağırıyor. Ey, rüzgârı bile coşkunluk uyandıran asker! Kralının adıyla zafere gidiyorsun. Élis'te, Rodos'ta gösterdiğin beceriden daha azını beklemiyorum senden. Ve ben eminim ki bu yiğit, henüz işin yarısındayken düşmanına büyük bir korku salacak. Beceri ve gayretinden eminim. Bundan daha kesin hiçbir şey yoktur, bunu biliyorum. Yine de şimdi dayan acıya söylenmeden çünkü baban* hâlâ planını kusursuzlaştırma aşamasında. Hakaret büyük, intikam ateşim uçsuz bucaksız. Oğlum, ant iç öyleyse, tanrıların

* Atrée, "baban" ifadesiyle kendinden bahsediyor. Plisthène, Atrée'yi babası sanmakta. (ç.n.)

adına ve sonra benim adıma. Şayet yazgı bizim tarafımızda değilse gönülden, gel intikam al benden, dileğim budur. Kabarıyor koltuklarım, çok iyi tanırım Plisthène'i. Benden bile yamandır, yakındır kinime hizmeti. Öfkem onun asil yüreğiyle ancak dengi denginedir. Babasının intikamını alacaktır.

PLISTHÈNE: Bundan kuşkunuz mu var, Senyör? Ne zamandan beri sadakatimden şüphe edersiniz? Gönlümün razı gelmediği tasarılar mı çizersiniz? Yoksa kanımın saflığından da mı emin değilsiniz...

ATRÉE: Oğlum, tereddüt bile etmeden bundan emin olmak isterim. Kanunlarıma kulluk edeceğine dair yemin et bana. Şahsıma edilen hakaretin öcünü al, itaat et arzuma!

PLISTHÈNE: Senyör, inanmıyorum ki kralıma hizmet için ne elimi ne de inancımı yüreklendirmek gereksin. Güveninizi kazanmak için zaruri mi bu yeminler? Senyör, hakarettir bana yönelttiğiniz şüpheler. Beni daima düşmanlarınız karşısında göreceğinizden emin olun. Bir oğlun ve erkânın tüm sorumluluklarını omuzlayacağımdan şüphe etmeyin. Tanrıların en kutsalı şahidim olsun ki itaat edeceğim Atrée'nin iradesine! Yalnız benim sayemde erişecektir tatmine. Hizmetimi esirgemeyeceğimi, sadık bir kulu olduğumu görsün.

ATRÉE: Öyleyse hazır ol, onurumu yaralayanı cezalandırmaya. İtaatine bel bağlıyorum, tüm umutlarım seninle. O korkak, benim için, senin ellerinle boğazlansın. Ona, bana verdiği zarardan fazlasını verme. Haydi, git, uğursuz Attika'da* tamamla görevini. Hazırlan katletmeye o kalleş, hain Thyeste'i.

---

* Attika: Antikçağda Atina'yı da içeren idari bölgenin adı. (ç.n.)

PLISTHÈNE: Ben mi, Senyör?

ATRÉE: Evet, oğlum, sen! Nerden çıktı şimdi bu değişim? Hangi pişmanlık aldı yerini hevesinin? Nerede az önceki ateş, seni var eden güneş? Yoksa bana teslim edeceğin o hain seni korkutuyor mu?

PLISTHÈNE: Hayır ancak beni daha güzel bir amaçla silahlandırmanızı isterdim. Sizin fatihiniz olacağım ama celladınız değil. Hem aranızdaki kan bağını hesaba kattınız mı? Onun kanını dökerek sizinkini dökmüş olacağım. Ah, Senyör! Yoksa sadakatimi mi sınıyorsunuz?

ATRÉE: Tanrılar bana kefildir, bu benim için yeterlidir.

PLISTHÈNE: Aman tanrım!

ATRÉE: Yasaklı ruhunda sırlar, beni rahatsız eden gizemli duygular seziyorum. Bundan böyle, yersiz pişmanlıklarını bastırmanı istiyorum. Git artık, söz dinle ve bana karşılık verme! Haberini bekleyeceğim Atina kıyılarından. Onurunun seni çağırdığı yere git! Donanmam da hazırlansın seninle yola çıkmaya. Hazırlıklar tamamlanınca gelip bana haber ver. Gemilerle ayrılışınıza tanık olmak istiyorum!

beşinci sahne

(*Plisthène, Thessandre.*)

PLISTHÈNE: Ne yaptım ben? Nasıl bir ihtiyatsızlıktır bu! Bilmem hangi dehşet ele geçiriyor yüreğimi ama kanım donuyor, titriyorum korkudan! Tanrılar, ettiğim yeminlere rağmen silin verilmiş olan bu onursuz sözün anısını! Ya da kabul buyurun şimdi ettiğim yemini: Keşke ölüversem de asla itaat etmesem! Gerçi ne gereği var böyle kederli bir yeminin? Erdemli olduktan sonra korkacak nesi var yüreğimin? İşte Atina yanıtlıyor beni şanlı bir ölümle. Gidiyorum tiksinç bir yeminden kendimi azat etmeye! Kabul ettiğim yazgının acımasız kötülüklerinden sağ çıkarsam babamdan çok benim günümü günaha bulayacaktır bu. Fazlasıyla hor görmeme rağmen hâlâ değer verdiğim, umutsuzlukla tüketilmiş mutsuz bir aşk macerasının nefret edilesi, sıkıntı veren, korkunç görevini üstlenmek zorunda kaldım. Yakardığım tek tanrı ölümdür bundan böyle. Fazlasıyla memnun olurdum; şerefimi babama ettiğim yeminlere, kalbimi o kızın aşkına bağlayan düğümleri söküp atabilseydim!

THESSANDRE: Ne diyorsunuz Senyör? Ne? Bir yabancının aşkı için...

PLISTHÈNE: Beni kınayabilir misin, Thessandre? Onu sen de gördün. Tanrılar hiç kimseye bu kadar büyük bir lütuf ve güzellik bahşetmemiştir. Sürüklendiği felaket sonucu gemi enkazlarının arasındayken bile o soylu gururu ve krallık tacından daha azına layık olmayan güzel çehresi, tüm bunlar asil bir kana işaret ediyor. Dahasını da söyleyeyim sana... Aynı yabancı, görünmez demirlerle zincirlenmiş pişmanlık dolu ruhumu da görüyor. Sevdiğim o kadın, aşkımı ve rütbemi küçümseyebildiğine göre o da soylu bir kandan olmalı. Kalbim sevdiği tarafından ne kadar büyülenmiş olursa olsun aşkımın aşırılığında hiçbir yanlış aramayacağım. Hangi yürek zayıf düşmez, adil tanrılar, başına gelen onca talihsizliği gördükten sonra! Rüzgâr ve kasırgaların acıklı bir oyuncağı olmuştu. Gemileri batmış, kıyıya vurmuşlardı. Denizciler, ölüler ve enkazlar arasında kalmıştı. Ölümle burun buruna gelmenin yarattığı dehşetin izleri çoktan solmuştu çehresinde. Bahtsız babasının kolları arasında ölmek üzereydi neredeyse. Hazırım gitmeye şu dünya tatlısı kızın peşinden! Ayak sesleri duyuyorum. Birileri geliyor. Gelen kraldır belki de...

altıncı sahne

(*Théodamie, Léonide, Plisthène, Thessandre.*)

PLISTHÈNE, Thessandre'a: Ah ama hayır bu o! Nedir bu gördüklerim, Thessandre? Ağır bir yük ruhunu işgal etmiş sanki.
Théodamie'ye
Ayaklarınız sizi nereye taşıyor? Madam yoksa beni mi arıyordunuz? Sizi ne zaman görsem ruhum allak bullak oluyor.

THÉODAMIE: Tam da sizdiniz, Mösyö, burada aradığım kişi! Deniyor ki donanmanız uzun zamandır istila edilmeyi bekleyen Atina'ya yelken açmaya hazırlanıyormuş. Her geçen dakika Atrée'nin gazabı artıyormuş. Halkis'ten yola çıkmak için donanma sizi bekliyormuş. Yakarışımı haksız bulmazsanız sizden tek isteğim abartısız bir gemidir babam için. Biliyorsunuz, onunkisi gözleriniz önünde battı talihsizce ve bu ülkede sizden başka hiçbir desteğimiz yok. Kurtarmıştınız hem babayı hem de kızı, tamamlayın bu mutsuz aileyi kurtarışınızı.

PLISTHÈNE: Elimden geleni görüyorsunuz. Yapmam gerekeni de. Atrée'nin kanunlarına uymalıyım bu ateşli iklimde. Onun iktidarını kıskanmaktan ötesi gelmez elimden. Ondan bu yönde emir gelmedikçe elim kolum bağlı. Yakında donanmayı özenle tetkik edecek ve gemiler yola çıkarken bizzat tanıklık edecek. Gidip görüşün onunla, sizi hatırlayacaktır. Sarayda onunla ilk karşılaştığınız günü unuttunuz mu? Acılarınıza üzülmüş, desteğini sunmuştu size. Gönlünü bugün de aynı hassasiyette bulacağınıza eminim. Kolay kazanılan bir iyilikten başka hiçbir şeye maruz kalacağınızı sanmam. Peki, nedir sizi bu güzel ülkeyi terk etmeye zorlayan? Hangi gizli sıkıntı kovuyor sizi Halkis'ten? Yoksa benim aşkım mıdır ziyaretinizi tiksinç kılan? Şu kıyılar gözünüzde yabancı bir diyar mıdır? Yoksa göremeyecek miyim bir daha sizi? Nedir adı babanızın? Ya sizinki, söyleyin bana! Nereye taşır adımlarınız sizi böyle büyük bir hızla? Henüz edanız dışında sizi tanımaya fırsat bile bulamadım oysa!

THÉODAMIE: Senyör, bize yönelik dostça ilginize minnettarım. Adım pek az tanınır, vatanım Yunanistan'dır. Bilmiyorum adımlarımız nereye sürükler, talihsiz babamı hangi istikamete sürer!

PLISTHÈNE: Öyleyse sırlarınızı açmanız için baskı yapmayayım. Katılmamı istediğiniz bu gizeme tümüyle razıyım. Yüz çevirin benden, öyleyse ayrılın bu mekândan. Kurtarın beni cazibenizin tehlikeli umudundan! Bu bahtsızdan kaçının madam, size karasevdayla tutulmaya cüret ettiği için cezalandırın onu. Ve ben sizin zulmünüze bile tapınmaya hazırım. Bekleyeceğim,

ölümümün sizi gönlümden kovması için. Şu acımasız kaderimde tek avuntum budur. Aşkımın sizi gücendirecek hiçbir yanı yoktur. Tanrı şahidimdir, belki de güzel gözleriniz hiçbir zaman suçluluk duygusundan başka bir hissiyat tutuşturmadı gönlümde. Sevgisine karşılık hiçbir şey beslemediğiniz şu kalbim tanrılara daha büyük bir samimiyetle yakarmamıştı bugüne değin. Faydasızdır bu saygı! Lüzumsuzdur sitemim! Her şey bizi ayıracak gibi görünüyor, sizi bir daha göremeyeceğim! Elveda Madam, elveda! Kısa kesiyorum, sizi hoşnut etsin diye. Ama bana babamınkilere benzer görevler veresiniz diye size geri döneceğim. Başarım ne ölçüde olursa olsun en azından size bir yanıt ileteceğim. Katılığınıza rağmen en şefkatli özeni göstereceğim size.

yedinci sahne

(*Théodamie, Léonide.*)

THÉODAMIE: Neredeyiz biz, vah vah! Sevgili Léonide? Hangi fesat tanrıdır bizi bu durumlara düşüren? Ey bizi şu iğrenç sınırlara mahkûm eden kader, gizle bizi bu diyarda hüküm süren o zorbadan! Kudretli tanrılar! Koruyun bizi düşmanın evinde! Thyeste ve Théodamie için hangi konak sunar güvence? Peşine takıldığımız şu yazgıya bak, nasıl da haşin! Atrée, yirmi yılın ardından, öfke nöbetiyle ateşin içine atlamış, türlü bahanelerle bu esrarı maskeliyor ve öç arzusuyla kardeşinin yuvasını yakıp yıkmaya girişiyor. Talihsiz Thyeste bu tehlikeden çoktandır haberdar. Kendi çapında gizlice misilleme için silahlanmakta. Miken'e geri dönmenin umuduyla nafile oyalanıyor. Düşman çoktan Atina'ya yelken açmaya hazırlanmışken hem de... Sözde Halkis zor kullanarak alıkoyacaktı zorbayı şu uğursuz sınırlar arasında! Faydasız tasarılar! Faydasız umutlar! Euripe* yok etti her şeyi, intikam

* Euripe: Eğriboz Boğazı. (ç.n.)

umudu yok artık. Şu sevgili bile, şu cömert prens, şu korkunç kıyılarda bizi telef olmaktan kurtaran... Babamın selamını sunmam gereken şu prensin bile Zeus'un şimşeğiyle sefaleti artacak. Her şey daha da kötüye gidecek, Atina düşecek, Thyeste bu kahraman prensi yardım etmesi için zorlayacak. Ah ne güzel olurdu Atrée'nin yardımını dilenmeden ayrılabilseydi Eubée'den. Onu buradan kurtarın, kudretli tanrılar! Hiddetiniz, size bu kadar çok benzeyen bir ölümlüyü yakmasın! Ey gök! Lazımsa ceza vermek, kardeşi cezalandır, Atrée'dir tek hedefin, öfkene layık olan odur. Şu toprağa bastığım her adımda dehşetten titriyorum. Yazık! Thyeste boş yere saklanıyor tüm gözlerden. Uzun süredir uzaktaysa da tanınacaktır ânında. Umalım ki şu bitap hali gizlesin kimliğini!

LÉONIDE: Tiranın zalimliğinden ziyade şefkatli bir muamele ümit etmelisiniz kaderden. Hem vurgun değil mi oğlu size? Bu şefkatli ve cömert kalbin yardımını isteyin. Sizi dalgalardan kurtarmış olan o el savunacaktır da, bunu bilin. Şu ölümcül konakta her şey size düşman değil. Gözleriniz çoktan aşk tohumunu ekti oraya.

THÉODAMIE: Böylesi uğursuz bir aşktan gönlün ne medet umuyor? Atrée'nin biricik oğlu, Thyeste'in kızını seviyor! Yazık! O aşk* günahsa şayet onun gözünde, bugün yaktığım ateşe ne ad vermeli öyleyse? Sanma ki aynı ateş beni daha az yakıyor. Thyeste'in kızı da

* Théodamie'nin kastettiği, Aérope ile Thyeste arasındaki aşk Atrée'nin gözünde günahsa kendisi ve Plisthène arasındaki iki kuzenin aşkının daha da günah olacağıdır. (ç.n.)

Atrée'nin oğlunu seviyor! Erdemlerime rağmen gönlüm yanlışa meylediyor. Sevgilinin düşmanlığından çok aşkından korkuyorum. Babam beni bekler, gidip anlatalım hadi ona. Bir damat alması gerekecek, yelken açmak için hızla. Yine de umalım ki şu uğursuz gün geçip gitsin. Aşkımızdan başka felaket getirmesin.

perde 2

birinci sahne

(*Thyeste, Théodamie, Léonide*)

THYESTE: Kesin olmayan bir yardım için yersiz artık beklemek. Yine de yelken açmadan önce Plisthène'i görmem gerek. Léonide, git bir bak bakalım ne zaman gelecekmiş.

ikinci sahne

(*Thyeste, Théodamie*)

THYESTE: Kızım, bir an evvel bu konaktan ayrılmamız lazım. Her şey, Thyeste'in sığınağını* tehdit etmekte. Gidip bize kalan son güzelliği savunalım. Akan gözyaşların için talihsiz babanı mı sorumlu tutuyorsun? Bu topraklarda kalıp felaketlerimin artmasını mı istersin? Neden tiranla görüşmeni istediğim halde kararıma karşı çıkıyorsun? Korkacak neyin var? Onun yardımı olmadan bu ülkeden nasıl ayrılacağız? Plisthène'in burada hiç gücü yok, görüyorsun. Yakında Pire Limanı'na doğru yola çıkacak. İster misin, şehrin kapılarını kapatsınlar da burada kalalım? Açıldı yelkeni, donanması rüzgârı yakaladı bile. Bırak bu fırsattan istifade edip kaçalım. Merhametsiz Atrée'yle görüşmelisin. Donanması Eubée'den bir kez ayrıldıktan sonra beni bu düşman mekânda esir kalmaktan ne kurtarabilir ki?

* İşgal edilecek olan Atina'dan bahsediyor. (ç.n.)

THÉODAMIE: İki ayağınızı bir pabuca sokan bu telaş da neyin nesi? Neden kendinizi durmadan kaygılandırıyorsunuz? Hırçın dalgalardan kurtulmuşken nihayet, yeniden kendinizi denize atmayın ne olur. Tiran, Halkis'ten ayrılmaya hazırlanıyor. Rüzgârlar, o barbarı bu adadan uzaklaştıracak. Tek yapmanız gereken, yardım isteyerek tanınma riskine girmeden o gidinceye dek özenle saklanmak.

THYESTE: Kızım, bu nasıl tavsiye böyle! Hayatımı gururuma tercih edeceğimi mi sanırsın? Hayır, hayatım boyunca bana yuva olmuş ülkemi yok oluşa terk etmeyi kaldıramam. Ben ki Miken tahtının gerçek varisiyim. Tahta geçebilmek için Atrée'nin askerlerinin Atina'dan uzaklaşmasını mı bekleyeceğim? Ülkemi can çekişmeye mi terk edeceğim? Hayır ya onu müdafaa edeceğim ya da öleceğim. Acımasız Atrée'nin beni tanımasından endişelenip boş yere karşı çıkıyorsun bana. Hem burada kalırsam topraklarında olduğumdan şüphelenmeyecek mi sanki? Desteksiz, yardımsız, erkânsız bir haldeyken tüm gözleri üzerime çekecek bir şimşek olmadan da ilahi öfkenin hedef tahtasıyım zaten. Hem kim tanıyabilir ki Thyeste'i burada? O yüzden hiddeti ne kadar büyük olsa da tiranla görüşmelisin. Gönlüm senin adına en ufak bir korku duymuyor. Kızım, bilesin ki onun ölüm saçan eli sende aramayacaktır bir annenin günahını. Onun tek arzusu beni ve Aérope'u mahvetmektir. Kaldı ki bu uğursuz kandan değilsin sen. Git. Beni korumak amacıyla bu ülkede alıkoyan şu korkun, aynı zamanda kellem için en büyük tehdittir. Bir gemi talep et. Bu

kadar riski göze almalıyız. Umutsuz gönlümün gözetilecek tarafı kalmadı artık.

THÉODAMIE: Eyvahlar olsun! Bize kalan son yuvamız da yanıp yıkılıyor. Uzatılan şu uğursuz yardım eliyse ne kadar da çekici!

THYESTE: Ölmek zorundaysam şayet son arzumu bilesin. Acı bana, kurtar beni bu tehlikeli topraklardan. Güneş ışınları bile pişmanlık dolu burada. Kendime rağmen uyku ağırlaştırıyor gözkapaklarımı. Hiçbir şey durdurmuyor gizli sıkıntılarımın döngüsünü. Kederli geceler birleşiyor daha da kederli gündüzlerle. Nafile arıyorum kendimi savunacak bir çift kelam. Ruhumun derinliklerine kadar nüfuz eden düşler var. Delice korkuyorum onlardan. Gecenin imgeleri! takip eden gün boyunca bile kaybolmuyorlar. Metanetime rağmen talihsiz kehanet beyhude görüntülere kul köle ediyor ruhumu. Hissettim yine bu gece, yüreğimin derinliklerinde dehşetli düşler ihsan etmeye muktedir her şeyi. Cehennemlik bir diyarın çeşitli yol ayrımlarına sürüklediği bu ölümcül adadaki karanlık dönemeçlerle yüz yüzeydim. İniltileri cennete kadar ulaşan yaralı ruhların korkunç haykırışları arasında dolaştım uzun zaman. O kederli seslerin arasında, o karanlık sahilde, Aérope'un ölüsünün gözyaşları içinde inlediğini duyar gibiydim. Dahası, bana doğru geldiğini gördüm sanki. Korkudan buz kesmeme sebep olan bir biçimde: "Bu uğursuz misafirliğe son verebilirsin! Takip et beni talihsiz Thyeste" dedi bana. Hayalet, kederli kara meşalenin ışığında bu sözlerle sürükledi beni mezarına. Titredim, orada zalim Atrée'yi cesedin

başında bulunca. Tehditkâr ifadesi ve kaybolmuşluk dolu bakışları mezardan, hayaletten ve çığlıklardan çok daha korkunçtu o acımasız sahnede. Erinys'ler* tarafından kuşatılmıştı o barbar. Kâfir ellerinde tüten bir kılıç tutuyordu. Onların acı verici çığlıklarından yüreği sızlamasa da damarlarında mutsuzluk dolu bir kan akıyordu. O sırada, Aérope'un dertli ve üzgün, lime lime kanlı cesedi göründü gözlerime. Kaçmak için çok büyük bir çaba harcadım. Korkudan işlemez olmuştu duyularım. Binlerce dehşet ruhumu ele geçirmiş, atmıştı beni Atrée'nin ayakları önüne. Sonra söndü meşale, gölgeler yeri deldi; bu düş bir yıldırımla sona erdi.

THÉODAMIE: Ne kadar korkunç olsa da bu acımasız düşün hayaleti, o yüce gönlünüzü neden allak bullak ediyor ki? O yalnızca bir sanrı...

THYESTE: Beni boğan acıların gizli kederi olmasa inanırdım bunun yalnızca bir düş olduğuna. Korkmam artık bu diyarda hüküm süren tirandan, korktuğum kadar şu kederli rüyadan ve tanrılardan. Çünkü onu sürükleyen şiddetli öfkeyi tanıyorum.

THÉODAMIE: Plisthène'in erdemlerini de tanıyorsunuz ayrıca...

THYESTE: Ona can veren kana duymasam da en ufak bir sevgi, kendisine saygı duymak zorunda bırakıyor cömertliği. Kızım, onun erdemleri hiç de aşağı değil. Oğlu kesinlikle tiranın öfkesine suç ortağı değil. Ona kin beslemem gerektiğini düşünüyorum bazen ama

* Erinys'ler: Kimi zaman bir, kimi zaman birçok, kimi zaman da üç kişi olarak gösterilen öç alma tanrıçaları (*Mitoloji Sözlüğü*, Azra Erhat). (ç.n.)

gönlüm bu konuda desteklemiyor beni. Eyvahlar olsun! Gördükçe şu cömert Plisthène'i, savunmasız kalıyor, yumuşuyor kinimin şiddeti.

üçüncü sahne

(*Atrée, Théodamie, Eurysthène, Alcimédon, Léonide, Muhafızlar.*)

ALCIMÉDON: Boş yere kaygılanmışsınız Senyör. Limana bir gemi yanaşmış, doğru. Miken'den mi gelmiş bilinmez ancak yaklaşık bir ay önce çıkmış Atina'dan yola. Kendiniz de bizzat tetkik edebilirsiniz, geminin kaptanı az sonra burada olacak.

ATRÉE: Gelsin, Alcimédon! Hadi, getirin onu bana! Bekliyorum. Ayrıca Plisthène'i de çağırtıver. Çoktan dönmüş olmalıydı şimdiye kadar.

dördüncü sahne

(*Atrée, Théodamie, Léonide, Eurysthène, Muhafızlar.*)

ATRÉE, Théodamie'ye: Madam, hangi rüzgâr attı sizi buralara?

THÉODAMIE: Boğaz* yoluna koyulmaya hazırlanan Senyör, bugün bir yabancının yakarışına katlanıyorsunuz. Uzun zamandır işitiyorum; talihsizlere karşı acımasız olmayan çok cömert bir kralmışsınız. Batan bir gemiden kıyılarınıza kaçtım. Gemimin enkazını dalgalar sahile vurdu. Desteksiz, yardımsız, bu uzak ülkede ümitlerimi yardımsever gönlünüze bağlıyorum. Bedbaht kaderime karşı duyarlı görünüyorsunuz. Böyle heybetli bir kralın, buradan ayrılmam için bana bir gemi vermeye tenezzül edeceğini ümit edebilir miyim? Halime tanrılardan bile daha duyarlı olacağını?

ATRÉE: Mademki deniz sizi harap etmiş, dileğiniz derhal yerine getirilecektir. Size verdiğim yetkiyle donanmamla görüşün. Lakin tek bir gemi güvenliğiniz için yeterli midir? Korumam altındaki bu topraklardan ayrılıp hangi yöne gideceksiniz?

* Egriboz Bogazı. (ç.n.)

THÉODAMIE: Senyör, Bizans'a gideceğim. Ve bu iyiliğinizi ödüllendirsinler diye tanrılara sunağın önünde dualar edeceğim.

ATRÉE: Vatanınız Bizans mıdır, Madam?

THÉODAMIE: Hayır, Frigya'dan pek uzak olmayan bir bölgedir.

ATRÉE: Hangi tuhaf yazgı böyle uzaklara, benim topraklarıma sürüklemiş sizi? Rüzgârın Eubée'ye fırlattığı bu gemi Bizans'tan mı yoksa Pire Limanı'ndan mı yola çıktı? Hatırladığım kadarıyla sizi dalgalardan kurtaran oğlum sahilde Atinalılardan başka kimseyi bulamamıştı.

THÉODAMIE: Belki de fırtınayla cebelleşirken onlar da bizim gibi kıyıya sürüklenmişlerdir. Lakin oğlunuz tarafından kurtarılıp sarayınıza getirilenler düşmanlarınızın arasında doğmuş kişiler değillerdir, Senyör.

ATRÉE: Yalnız, Madam, bu yabancılar kafilesinde Plisthène babanızla da karşılaşmış sahilde. Bir kralın oğlunun yardımına muhtaç olması fikrini sevmemiş. Huzuruma neden babanız olmadan tek başınıza çıktınız?

THÉODAMIE: Talihsiz babam dostsuz, vatansız, pişmanlık içinde, Senyör, can sıkıcı bir yaşama sürüklendi. Dolayısıyla, huzurunuza çıkabilecek kadar iyi bir halde değil.

ATRÉE: Muhafızlar, yabancıyı buraya getirin!

Birkaç Muhafız çıkar.

THÉODAMIE: Mutsuzluğun sefaletine saygı göstermek gerekir.

ATRÉE: Babanızın mutsuzluğunu teselli etmek niyetindeyim. Bundan başka bir arzum yok. Neden bu kadar korkuyorsunuz? Babanızın, Madam, benimle bir tanışıklığı var mıdır? Benimle karşılaşmaktan çekinmesini gerektiren bir şey mi var? Sizi tedirgin ettiğini gördüğüm bu keskin korku da neyin nesi?

THÉODAMIE: Senyör, yüreğimi titreten hiçbir korku yoktur. Babam buraya güven içinde gelebilir. Onu saklanmaya zorlayacak kişinin vay haline! Bu toprağın yabancısıdır, korkacak neyi olsun? Onu huzurunuza çıkmaktan alıkoyan tek şey tehlikeli yolculuğunun yorgunluğudur.

beşinci sahne

(*Atrée, Thyeste, Théodamie, Léonide, Eurysthène, Muhafızlar.*)

THÉODAMIE: Şimdi mahvolduk! Bitkinlikten dizlerim tutmaz halde! Tanrılar! Ya koruyun onu tirandan ya da getirin Plisthène'i.

ATRÉE, Thyeste'e: Musallat olmaktan bıkmamış öfkeli bir yazgının aramıza fırlatıp attığı talihsiz yabancı! Nedir adın ve rütben? Hangi kavim tanık oldu doğumuna?

THYESTE: Trakyalılar.

ATRÉE: Adın nedir?

THYESTE: Tanımazsınız. Philoclète.

ATRÉE: Rütben?

THYESTE: Asaletini elde edememiş bir soyluyum. Küskün bir yazgının daimi oyuncağıyım.

ATRÉE: Yolculuğun ne yöne? Hangi ülkeden gelmekteydi Eubée kıyılarında batmış olan geminiz?

THYESTE: Sestos'tan geldim ve Delfi'ye gidiyordum. Tanrılara yakarmaya, bize aydınlık bahşetsinler diye.

ATRÉE: Ve oradan sonra nereye...?

THYESTE: Senyör, Asya'dadır acıklı hayatımı sonlandıracağım yer. Bugün lütfunuz sayesinde, ümit ediyorum, dalgaların elimden aldığını yeniden elde etmeyi. Bahşederseniz...

ATRÉE: Kulaklarıma değen bu ses tonu da nedir? Gönlümde ansızın uyanan bu taşkınlık da nedir? Hissettiğim güçlü huzursuzluğun sebebi nedir? Hangi beklenmedik korku duyularımı ele geçirir? Siz, suçları büyük bir özenle cezalandıran gökler, doğrulayın şüphelerimi. Odur karşımdaki! Yanılmıyorum, tanıdım sesini. İşte yüz hatları! Ah! Bu gördüğüm odur! Tüm bu kılık değiştirmeler nafile bir oyun. Tanıyabilirim her halükârda nefretimin sahibini. Kendini saklamak için lüzumsuz bir çaba harcıyor. Thyeste'in ta kendisi bu, hiç şüphem yok bundan.

THYESTE: Benim, Senyör, Thyeste!

ATRÉE: Evet, sensin bu, kalleş! Fazlasıyla hissediyorum bana rehberlik eden taşkınlığı. Fazlasıyla tiksiniyorum gözlerimin önündeki şu görüntüden. Sen, şu iğrenç Thyeste, var olmasaydın keşke. Böylesi adi bir ismi inkâr edersin gayet tabii. Şu göğün altında daha alçak biri var mıdır acaba?

THYESTE: Eh, evet! Tanıdın beni, istediğin kişi benim. Şu düşman Thyeste, şu kötü kardeş. Yine de kuşkuların ve uğursuz nefretin az kalsın tanımayacaklardı talihsiz Thyeste'i. Belki de benimkisi kendime rağmen tutsaklıktır. Hayatım pahasına çıkmıştım karşına.

ATRÉE: Ah, hain! Bu kadarı da fazla, beni harekete geçiren öfke öğretecek sana bir suçu nasıl cezalandırdı-

ğımı. Müteşekkirim seni ellerime teslim eden göklere. Benim hiddetim ve onların dâhice titizliği seni intikamımın alınacağı bu mekâna getirdiğine göre kuşkusuz tanrılar da onaylıyor planlarımı. Öleceksin alçak. Evet, kaderin böyle! Yalnızca ismindir burada ölüm kararını verdiren. Hiçbir şey kurtaramaz seni bundan. Nicedir düşmesini ertelemekte olduğum yıldırım hazır artık. Seni azgın bir fatihten korumuş olan zaman, bunca yıldır cezasız kalmana sebep olarak suçunu daha da ağırlaştırıyor.

THYESTE: İntikamını almak için geç mi kaldın, zalim? Thyeste'in seni bir kez daha mı küçük düşürmesini bekledin yoksa? Geçen zaman boyunca saklayabildiysem varlığımı senden, bunun tek sebebi intikamımın titizliğiydi. Sanma ki kılıç ve işkence korkusu titreyen yüreğime hile ve düzen bulaştırmış olsun. Senin elinle ölüme gönderildi Aérope. Aynı el benim ömrümü de sonlandırmak zorunda. Kederli yazgıma üzülmüyorum artık. Talihsiz yolculuğum acele ve insanlık dışıydı. Lakin uygulayacağın en dehşet verici ceza bile emin ol ki senin suratını görmekten daha korkunç değil benim için.

ATRÉE: Ölümlülerin en aşağılığı, sana da böylesi yakışır. Zincire vurulmuşken dahi senden nefret eden kardeşine meydan okumak! Çek kılıcını! Sakın benden!

THÉODAMIE, Atrée'ye: Ne yapıyorsunuz, Senyör? Tanrılar! Adaletsiz öfkeniz kimin tepesine iniyor böyle? Kör bir öfkeyi takip etmek yakışıyor mu size? Ah! Hakkında karanlık planlar tasarladığınız kardeşinizi bir bahtsızın pozisyonunda buldunuz bugün. Doğa-

nızı dinleyin ya da daha iyisi, erdemi. Bir babayı ve kızını helak ediyorsunuz, senyör. Kederli bir ailenin kanında yıkanıyorsunuz. Sizin yüzünüzden dertlerle beli bükülen Thyeste, gazabınıza maruz kalmaya layık mı gerçekten?

ATRÉE: Beyhude çabalıyorsunuz yüreğimi yumuşatmaya. Ölüm bahşedilsin ona! Muhafızlar, itaat edin buyruğuma. Vücudundaki o tiksinç kanın tamamı tükensin...

Kısık sesle, kendi kendine.

Ama hayır, başka bir el dökmeli onun kanını.

Muhafızlara. Unutmuşum... Durun! Gidin, Plisthène'i getirin bana.

altıncı sahne

(*Atrée, Thyeste, Plisthène, Théodamie, Eurysthène, Thessandre, Léonide, Muhafızlar.*)

PLISTHÈNE, Atrée'ye: Ey gökler! Bu duyduklarım da nedir böyle? Tüm sarayda çınlayıp duran, sesinizdeki bu ani öfke neyin nesi? İçinizdeki öfke ateşini körükleyen nedir?

THÉODAMIE, Plisthène'e: Senyör, haksız bir öfkeden kaynaklanmaktadır zavallı babamı tehdit eden bu alevler. Mümkünse kurtarın onu en uğursuz hükümden.

PLISTHÈNE: Babanız mı, Madam? Aman tanrım! Neler diyorsunuz?

Atrée'ye

Hangi sebeple bu cana kıymaya teşebbüs edersiniz, Senyör? Onu hangi suç, hangi hakaretle itham edersiniz? Size sığınan bir misafire ihanet etmenize sebep olan nedir? Bu misafir siz kral hazretlerinin herhangi bir yasasını mı çiğnedi? Bu ülkenin yabancısı bu adam sizi gücendirecek ne yaptı da onu zorla gün ışığından mahrum etmeye girişirsiniz?

ATRÉE: Bu ülkenin yabancısıymış! Onu yanlış tanımışsın! Tüm düşmanlarım arasında en uğursuzudur o! Tüm insanlar arasında tek nefret ettiğim, en haini, en nankörü, tek kelimeyle: İşte Thyeste!

PLISTHÈNE: Neler duyuyorum, ulu tanrılar! Thyeste o mu, Senyör? Yine de böyle bir şiddete ne gerek var? Sakinleşin, Senyör. Bu aşırı hiddeti dizginleyin.

ATRÉE: Gözlerime inanamıyorum. Kendi oğlum bana karşı cephe alıyor. Nasıl olur? İntikamımı alması için güvendiğim oğlum gözlerim önünde o haine yakınlık gösteriyor. Dönek! Kılıcının sadakati bu mu? Davama hizmete adamış olduğun kılıç bu mu?

PLISTHÈNE: Yüz defa ölmektense işte kararım: Sizi memnun edecekse benim kanımla yıkanın! Kaldı ki bu kandan olmayı ben kendim seçmedim. Senyör, dizlerinize kapanan şu oğlunuza son bir iyiliği fazla görmeyin. Onu hiddetli dalgalardan kurtardığıma göre bir kere de sizin elinizden kurtarmama değmez mi? Adil talebime öfkeniz rıza göstersin. Gözyaşları içinde sizden bunu isteyenin hangi kan olduğunu görün. Bu sizin kanınız, Senyör, bir yabancınınki değil. Ondan intikam almanızın tek yolu onu affetmektir.

ATRÉE: Hain! Öcümü almaya bu kadar yaklaşmışken onun adına benden merhamet dilemeye değer mi?

THYESTE: Benden nefret eden yüreğin ilelebet benden nefret etmek isterken senden yardım dilemek neye yarar ki? Hem ben de öfkeni yumuşatmak için hiçbir şey yaptım mı sanki? İkimizden hangisi daha acımasız, kardeşini öldürmeye buralara kadar gelen hangimiz? Senin azmış kalbini yatıştırmak adına yirmi yıldır

hiçbir girişimde bulunmadım. O yüzden, Plisthène'i dinlemek yerine kıskançlık ve nefretle dolu kendi gönlünün intikam arzusunu dinlemelisin! Ve yakında göreceksin, sana söz veriyorum, senin nefretine benden daha sadık bir dost yok bu dünyada.

ATRÉE: Kardeşinin ismi bile seni alçakça bir aşk macerasından alıkoyamamışken senin verdiğin sözün hiçbir değeri yok. Gönlümü taşa çeviren bir evliliğin kutsal sunağını günah arzusuyla kirletirken gördüm seni. Bana karşı kendini neyle savunabilirsin ki artık? İnsan doğasının ihtiyaçlarıyla mı? Ya da daha da iyisi masumiyetle belki?

THYESTE: İşlediğim suçla itham edip durma beni artık. Mutsuz aşkımı bana fazlasıyla pahalıya mal ettin. Sefaletimin yaratıcısı! Kardeşinin şu acınacak hali yüreğini sızlatmıyor mu? Benim için dilediğin her şey gerçekleşmedi mi hâlâ? Karşına nasıl bir haldeyken çıktığıma baksana!

PLISTHÈNE: Ah, gelin Senyör, biliyorum ki hassas gönlünüzün doğası yumuşak fısıltılar uyandırır. İğrenç arzularla karşı koymayın ona. Gönlünüzün sesi tanrıların esinidir. Karşınızdaki kardeşiniz neticede. Onun sadakati üzerine şu başım kefildir.

ATRÉE: Plisthène, bu iş bitmiştir, sana kulak veriyorum. Gerçekten de ilk defa gönlümün yumuşadığını hissediyorum. Kanlı hakaretin anısını unutmak istiyorum. Thyeste, ant içerim ki canın güvendedir artık. Samimiyetimden en ufak şüphen olmasın. Yıllar süren matemli kavganın bittiği gündür bu. Tanrılara yemin olsun, Plisthène'e yemin olsun ki kinimi sonlandıran

barışın mührüdür bu. Tanrıların arzusu ve merhametim kefildir bana. Oğluma gelince o da bana karşı kefil oluyor sana. Bundan daha samimi bir teminat bulunmaz. Prens, madem öyle işte baban senin sözüne itimat ediyor. Git ve erkânım tanık olsun öfkemin sonuna, bugün itibariyle gönlümün yumuşadığına.

yedinci sahne

(*Atrée, Eurysthène, Muhafızlar.*)

ATRÉE: Sen de git titizlikle gözlemle onları, Eurysthène. Plisthène'e sadakatle bağlı lejyonları dağıt, o haddini bilmezin tüm dostlarını uzaklaştır ve sonra geri dön hiç oyalanmadan.

perde 3

birinci sahne

(*Atrée, Eurysthène*)

ATRÉE: Nihayet, tanrılara şükürler olsun, nefretimin kovalayıp durduğu şu hain düşmanı elime geçirdim. Kaçması ihtimaline karşı gözetlensin her yerde. Onu benden kurtarmış olan prens, farkında olmadan intikamıma hizmet ediyor. Öcüm alınsın, öfkemin patlama vakti geldi de geçiyor. Hazır keyfi yerindeyken vakti iyi değerlendirmeli. Öyle ki o alçak Thyeste gün bitmeden maruz kalsın sevgisine ihanet edilen bir yüreğin tüm kudretine.

EURYSTHÈNE: Plisthène'in kabullendiği kefalet bu intikama ortak olmasını sağlayacak mı ki? Hatırlarsanız hiç tereddüt etmeden size karşı çıkmıştı. Kefaletinin gereklerine ihanet etmeye dünden hazır.

ATRÉE: Orada bana karşı geldiği doğrudur. Kendimi dizginlemek zorunda hissettim. Onunla hemfikir görünmek zorunda kaldım. Ama bana duyduğu sadakati ne bozmuş olabilir? Öfkeme hizmet edeceğine yeminler etmemiş miydi? Kızla babasına duyduğu

sadakat bana duyduğu sadakati ikiye katlıyor. Onlardan ne çıkarı olabilir? Hayır, bunun sebebi âşık bir kalp olabilir ancak. Düşmanı kurtarmak adına böylesi bir yüreklilik göstermesi yalnızca şu anlama gelir: Plisthène Théodamie'yi seviyor. Bundan kuşkum yok artık, kızla her gün görüşüyor. Şu tiksinç aşkın izleri gözlerine yerleşmiş. Şu uğursuz ateşin akıl almazlığı beni hâlâ hayretler içinde bırakıyor. Pek yakında gazabıma uğrayacak olan şu kandan, Aérope ve Thyeste'ten başka ne çıkabilirdi ki zaten? Umalım ki gün onu günaha, bizi intikama götürsün! Temayüllerinin sürüklediği karanlık sonu ona bahşedelim. Onlarca dehşete bir de baba katlini ekleyelim. İntikamımı almak için daha iyi bir yöntem olamaz. Kendi eğilimleridir yazgısını belirleyen. Yalnız tanrılardır onu düşman belleyen. Ne mutlu ki Plisthène'in işleyeceği günah benim hiddetimi tatmin etmeye yarayacak! Çağır gelsin buraya, yalnız olarak.

ikinci sahne

(*Atrée, yalnız.*)

ATRÉE: Prens beni öfkelendirmeye başladı. Bu yeni aşk meselesi beni kaygılandırıyor. Neyse ki lejyonları dağıtıldı ve Halkis'ten uzaklara gönderildi. Etrafımda toplanan tüm şu saray erkânı ise bağlıdır bana sonsuz bir hürmetle. Peki, bu hain neden sınıyor kudretimi? Bana sevgisini itaatiyle göstermeliydi. Onu acımasız bir darbeyle yerle yeksan edeceğim ve acısını pek yakından izleyeceğim. İhtiyatlı doğasına rağmen tuzağıma düşecek. Atrée'nin yaraları onun eliyle dikilecek.

üçüncü sahne

(*Atrée, Plisthène*)

ATRÉE, kısık sesle: İşte geliyor, görüyorum. Yine ayak diremesi ihtimaline karşı itaat etmesini sağlayacak sırrı biliyorum.

Yüksek sesle.

Gönlümün maruz kaldığı çeşitli arzulardan bıkmış olarak Prens, size kalbimi tümüyle açmam gerek. Burada her şey barış türküsü söyler gibi görünüyor ancak öfkem hiç olmadığı kadar artmakta. Sık sık bizi kendimizden bile uzaklaştırabilen aşk, hınç kadar hızlı ve ani bir şekilde geri dönmez yüreğe. Sizin barış dilekleriniz sayesinde öfkemin yatıştığını sanmıştım; ancak şimdi görüyorum ki ateşimin yarısı bile sönmemiş. Hiddetime ket vurmayı daha fazla sürdüremiyorum. Onu yalnızca arzuladığım kan yatıştırabilir. Kutsal bir elin ona hizmet için kılıç kuşanacağını umuyorum. Tereddüt bile etmeden onu doyurmaya hazır olacağını. Plisthène, bu kutsal el, sizin elinizdir. İnanıyorum ki verdiğiniz kutsal söze sadık kalacak ve düşmanla-

rımdan en kibirlisinin çöküşünü bana göstereceksiniz. Şayet Plisthène'in gözünde verdiği sözün hiçbir ehemmiyeti yoksa ve hem tanrılara hem de babasına saygısızlık edip başının dikine gidecekse o zaman hem tanrılar hem de babası nazarında yüreğindeki sadakat duygusu zayıf demektir.

PLISTHÈNE: Nerede ki düşmanlarınız? Ben sanıyordum ki yapılan barış sarayda korkmadan huzur içinde yaşamanızı sağlıyor. Etrafta sizi mutlu etmek isteyen insanlardan ve saygıdeğer kralına daima sadakatle bağlı olan, dolayısıyla böylesi acımasız bir muameleyi hak etmeyen bir oğuldan başka kimseyi görmüyorum. Nerede düşmanlarınız? Ayrıca neymiş şu verdiğim söz?

ATRÉE: Düşmanlarım nerede mi? Tanrım! Neler duyuyorum? Thyeste hâlâ topraklarımızda, bunu nasıl unutursun! Onu nefretime kurban etmelisin, işte budur düşmanım ve işte budur verdiğin söz.

PLISTHÈNE: Size ettiğim yeminler ne olursa olsun, sanırdım ki sizin yeminleriniz daha kutsaldır. Tanrıların huzurundaki bir krala yakışacak şekilde davranmanızı beklerdim. Ayrıca erdemim ve vicdanım beni bu tiksinç yeminin borcundan azat eder, benzer bir yeminin hatırası sayesinde. Kardeşinize merhamet ettiğinizi hatırlıyorum. Vazifelerim karşısında boynum kıldan incedir ancak şerefim karşısında da aynı şekilde. Dahası sizin vermiş olduğunuz barış sözü benim verdiğim o tiksinç sözü bertaraf etmektedir.

ATRÉE: Bir yemini diğeriyle dengelemek yerine ikimizin de kendine düşen yemini ifa etmesini ister miydin?

Açıkladığım zaman anlayacaksın. Aslında benim yeminim seninkiyle uyum içindedir. Ben ant içtim tanrılara ve ant içtim Plisthène'e, bizi aydınlatan şu gün nefretimin sonu olsun diye. Git, arzu ettiğim şu kanı akıt. Benim yeminimi tamamlayacak olan senin elindir. Gör bak hangimiz tanrıları incitiyor, ikimizden hangisi andını bozuyor.

PLISTHÈNE: Ah Senyör, kalbinizin size hiç de yakışmayan dönemeçlere girdiği şu günü de mi görecektim? Hayır, inanmayı reddediyorum, Atrée'nin kutsal efendimiz tanrılara başkaldırabileceğine... Saf insanların inancıyla oynayıp eğleneceğine... Bir gün içinde kutsal olan her şeye tecavüz edeceğine... Uzun zamandır özlenen bir barışı bizlere bahşettiğiniz için kıvanç duyuyordum sizinle. Kendimi de övüyordum, öfkenizi yumuşatan kahraman ben olduğum için. İncinmiş olduğu halde, cezalandırmayı hak ettiği halde, intikamı küçümseyen yüce gönlünüze hayranlık duyuyordum. Thyeste suçludur, doğru. Siz de mi suçlu olmak istiyorsunuz? Ant içtiğiniz şey bu mu? Sonra kendinizi nasıl affedeceksiniz?

ATRÉE: Onu bağışlayacak mıyım yani? Gururlu Erinyeler* bile benden daha fazla kana susamışlık duyamaz ve amansız tezahürleri, Thyeste'in bugün benim yüreğime esinlediği susuzluk ve dehşetten daha büyük bir dehşet ihsan edemez. Ettiğim yemin ne olursa olsun beni asıl yöneten öfkedir. Hain! Beni suçlu ilan etme ifratı da ancak sana yakışırdı. Bırak artık şu yemin meselesini! Eğer ettiğim yemini bozuyorsam beni yar-

* Erinyeler (*Eumènides*): İntikam tanrıçaları, üç kız kardeş. (ç.n.)

gılamak tanrıların görevidir, seninkiyse bana itaat etmek. Tüm umutlarımı bağlamış olduğum oğluma bakıyorum ve tasarılarıma sırtını dönen bir alçaktan başkasını göremiyorum. Plisthène büyük bir kahramandır, babası ise zulüm görmüş bir mazlum. Onun erdemleri vardır, bense intikamımdan mahrumum. Ah, şu taşkın hiddetimi zorlama! Mademki öfkemin dinmesi için kan lazımdır bana, (nereden bileyim, ah!) belki de kendini kurban edersin. Hiddetimin ateşine ihanet edene çok yazık!

PLISTHÈNE: Sizi tatmin edecekse oğlunuzun kanını dökün o zaman. Yeter ki erdemine karşı davranmasını beklemeyin ondan. Size edilen hakareti silmek için suç işlemek zaruriyse nasıl bir hakaret böylesi derin bir yara açabilir, bilemiyorum. Evet, Senyör, bir katile ait olmaktan çok uzakta olan elim ,size karşı kardeşinizin canını müdafaa edecektir. Dizginleyin öfke nöbetinizi çünkü size ihanet ediyor. Şerefli isminize duyduğum saygı rehberdir bana. Bu delice öfkenize itaatsizlik etmemi fısıldıyor kulağıma.

ATRÉE: Nihayet açıldı gözlerim. Seni korkak! Seni hain! Sana neyin rehberlik ettiği apaçık ortada! Thyeste yüzünden tanrılara ve sadakatine sırtını döndün. Yalnızca bugün değil, bu hal sende çoktan beri var. Théodamie'ye duyduğun aşkla yargılıyorsun beni. Oysa gönlünü yakan ateş düşmana aittir.

PLISTHÈNE: Ah! Vazifeme ve sadakatime ihanet etmek buysa evet, benden daha büyük bir suçlu yok bu dünyada. Evet, Senyör, doğru, prenses benim için çok değerli. Nasıl olur da babasının canına kıyarım? Hem

göğsümde yanan ateşi tanıyorsunuz hem de onun kanını dökmek için beni seçiyorsunuz!

ATRÉE: Bunun adı erdem değil, bunun adı yemin bozmak! Aşağılanışımın intikamını almaktan vazgeçmene sebep olan tek şey aşk! Madem öyle görelim bakalım, bana başkaldırmana sebep olan aşk aynı zamanda itaat etmeni de sağlayacak mı? Théodamie'ye duyduğun sevgiyi anlamlı kılalım: Ya intikamımı alırsın ya da ihanetin kızın hayatına mal olur.

PLISTHÈNE: Ah! Ulu tanrılar!

ATRÉE: Tüylerin mi ürperdi? Kararı sana bırakıyorum. Nankör, sana son bir şans veriyorum!

PLISTHÈNE: Ah! Vermek zorunda olduğum karar pek habis. Size gereken benim kanım, Thyeste'inki değil.

ATRÉE: Oğlumun aşkı, üzerine düşeni yapıyor gibi görünüyor. Şu noktadan sonra kimin kanının dökülеceği fark etmez. İtaat et yeter ki. İntikam arzumu tamamla. Ölümcül son yaklaşıyor, işte Thyeste geçiyor. Ben dönünceye dek ölmemiş olursa gözlerinin önünde sevgilini kurban edeceğim. Duygularının sesini dinle. Prensesinin senin yardımına ihtiyacı var. Onu kurtarma arzusu elini çalıştırmalı.

PLISTHÈNE: Onu öldürecek misiniz? Yanınızdan bir an bile ayrılmayacağım. Şu geçen Thyeste'e bakarken dehşet verici bir tanrı görüyorum sanki. Ah! Senyör!

ATRÉE: Gel o zaman, sevgilinin son nefesini verişine tanık ol. Tek bir yanlış hareketin kızın ölümüne mal olur.

dördüncü sahne

(*Plisthène, yalnız.*)

PLISTHÈNE: Tanrılar! Elimi şu bahtsız kardeşin kanına bulamamı istemektense beni ebedi geceye mahkûm etmenizi tercih ederdim. Arzu ederseniz susuzluğunuzu benim kanımla giderin ama ölmem gerekse bile onunkini koruyacağım.

beşinci sahne

(*Thyeste, Plisthène*)

THYESTE: Prens! Yazgımın hassas tabiatı erdemleriyle tüm Yunanistan'a nam salmış olan o yiğitlerinkine benziyor. Desteğiniz sayesinde şu mutsuz ömrümde bir istisna olan bu mutlu günü kucaklamak pek tatlıdır bana.

PLISTHÈNE: Ne desteği! Ah, ulu gökler! Hangi merhametsiz yürek sızlamaz belinizi büken yazgının karşısında. Sizinki gibi değerli bir yaşamın ilelebet devam etmesi için tanrıları memnun edecekse hayatımı bile verirdim. Maruz kaldığınız dertleri sonlandıracağını bilsem kanımın dökülmesini neşe içinde seyrederdim. Acıma duygusu değildir hissettiğim, Senyör: Yüreğime alabildiğine yabancı hisler içindeyim.

THYESTE: Senyör, ister dostluk ister mantık olsun bana bunu söyleten, kâinatın bile hayran olduğu şu değerli kahramanlığınız sayesinde her şey gözüme daha güzel görünmekte. Size olan hislerimi nasıl ifade edebilirim ki? Dostluk bile bu kadar tatlı değildir.

PLISTHÈNE: Sizin için değerliysem hürmetim beni kurtarsın bu görkemli mutluluğun borcundan, Senyör! Böylesi büyük bir sevgi hissetmedim daha önce. Tanığımdır gökyüzü; tabiatın son sınırı bu. Şefkatli dostluğum, maruz kaldığınız belalar ve Atrée'nin zalimliğini gördükçe iki kat artıyor. Beni seviyorsunuz, gökler biliyor sizden nefret edemeyeceğimi, sizi sevmemi sağlayan çok büyük bir şey var.

THYESTE: Senyör, ne diyorsunuz? Gözyaşlarınızın sebebi nedir? Gördüklerim beni kaygılandırıyor! İç geçiriyorsunuz, gözlerinizde ölüm dolaşıyor. Bakışlarınız gevşemiş, göklere doğrulmuşlar. Hangi korkunç keder Plisthène'e eziyet etmekte? Acınızı kalbimin derinliklerinde hissediyorum. Sırrınızı paylaşacak kadar itimadınız yok mu sadakatime? Ben size tümüyle bağlıyken siz bana bağlı değil misiniz? Değerli Prens, bilmez misiniz ne çok severim sizi? Kızım bile sizden daha değerli değil benim için.

PLISTHÈNE: Onun bu uğursuz ülkede helak olmasını görmek istemiyorum!

THYESTE: Ne de garip bir laf! Değerli Prens, tanrıların adıyla, böylesi samimi ve şefkatli bir dostluğun adıyla, ne olur tenezzül edip aydınlatın beni.

PLISTHÈNE: Ah! Bunu size anlatmalı mıyım bilmiyorum. Ama en korkunç öfke benim üzerime inmek zorunda. Size olan hislerime ihanet edemem. Kaçın, Senyör, kaçıp gidin.

THYESTE: Bu gizemli laflara ne gerek var, değerli Prens? Hem kardeşimden korkacak neyim var ki?

altıncı sahne

(*Atrée, Thyeste, Plisthène*)

PLISTHÈNE, Atrée'yi farkeder: Ah tanrım!

ATRÉE, Plisthène'e: Ah, demek öyle... Nasıl da bağlısın kralına... Ama sadakatini nasıl ödüllendireceğimi gayet iyi biliyorum.

PLISTHÈNE: Ama Senyör, eğer hiç...

ATRÉE: Ne anlatıyorsun yine? Git artık! Doğruyu yanlışı başka zaman öğretirsin bana. Kalbim en fazla önem verdiğim meselelerle dolu. Önemsiz bahanelerini dinleyecek durumda değilim.

yedinci sahne

(*Atrée, Thyeste*)

THYESTE: Bu çılgınlığınız hakkında ne düşünmeliyim, Senyör? Sizi böyle bir öfke patlamasına sürükleyen nedir? Şu oğlan ne yaptı size? Ona karşı kılıç kuşanmanıza sebep nedir? Ya da bana karşı? Barış teklif etmeyecek miydiniz bana bugün?

ATRÉE: Bu hamilik de nereden çıktı? Size ne oluyor ki onu bana karşı korumaya cüret ediyorsunuz? Hangi aşağılık korku aklınızı rahatsız etti? Hangi çıkar yüzünden oğlumu savunuyorsunuz? Onu himayeniz altına aldınız diye beni gücendiren bir nankörü tehdit edemeyecek miyim? Gidin. Tasarılarım hakkında aydınlatılacaksınız. Beni bu noktaya bambaşka amaçlar getirdi.

sekizinci sahne

(*Atrée, yalnız.*)

ATRÉE: Neler oluyor? Kendi hükmettiğim topraklarda haklı intikam teşebbüsüm sonuçsuz kalıyor! Ve tam da hizmetine ihtiyaç duyduğum anda şu korkak, aşkı için ihanet etti bana! Ah! Bu gecikmeden dolayı onu cezalandıracağım. İster Thyeste'in ister Atrée'nin oğlu olsun. Alacağım intıkamın gecikmesine sebep oldu. Thyeste'in oğlu olmasından bile büyük bir suç bu! Alçak, sana rağmen seni suç ortağım yapacağım. Halbuki kralın senin birçok hakaretini sineye çekmişti. Yalnızca en önemlilerin öcünü alabilseydi suçlarının birçoğunu cezalandırmayacaktı. Thyeste'in belirdiği her yerde her şey günah kokuyor. Ruhumu hareketlendiren bir huzursuzluk hissediyorum. Aslında kabahat benim. Himayesine aldığı oğlana kendi babasının boğazını kestirmek intikam mıydı? Hayır, yaşasın, arzu ettiğim şey onun ölümü değil artık. Ölüm, hak ettiği işkencenin sonu anlamına gelir. Öyle korkunç felaketlerle dolu bir kader bekliyor ki alçağı, en

dehşet verici ölüm bile arzulanası ve tatlı görünecek ona. Şu kederli intikamım, bana yardım etmek için kılını kıpırdatmayan tanrıları bile şaşırtacak kadar acımasız olacak. İntikamımızı tüm dehşetimizle alalım ama öyle bir suç işleyelim ki Thyeste'in kendisinin işlemek isteyeceği türden olsun. Korkak ve acınası oğul, soluğun kesilsin, yaralanmış şu gönlüm için zayıflıksın sen. Sana benimki gibi bir yürek gerek. Öfkesinden başka tanrı tanımayan! Hazırlanalım tümüyle ve uğursuz bir darbeyle mümkünse şayet Thyeste'in günahlarından daha büyüğünü işleyelim. Bana hakaret etmeye cüret edeni cezalandırmak için gökler görevlendirdi beni. Onun kanını akıtmalıyım.

perde 4

birinci sahne

(*Plisthène, Thessandre.*)

THESSANDRE: Acele adımlarınız nereye koşuyor, Senyör? Ne yapmaya gidiyorsunuz böyle?

PLISTHÈNE: Umutsuzluk dolu bir yürekten beklenebilecek her şeyi.

THESSANDRE: Madem öyle gördüğüm bu hiddet de nesi? Tanrım! Aklıma korkunç fikirler gelmesine sebep oluyorsunuz, nedir bu haliniz? Anbean yoğunlaşan bu umutsuzluğun kökeni ne? Bu gemileri, bu firarı kim için hazırlıyorsunuz? Hangi amaç silahlandırdı ellerinizi ve peşiniz sıra yürümeye hazır şu arkadaşlarınızı? Konuşun Senyör. Kral artık çok daha haşin...

PLISTHÈNE: Böyle bir babanın evladı olmak için tanrıları gücendirecek ne yaptım? Ey sorumluluk, kalbimin fazlasıyla uzun bir süre boyunca saygı duyduğu; bir anlığına izin ver özgürce yaşansın aşk. Doğanın dikte ettiği dürtüler erdemin fısıldadığı ödevlerden başka bir şey değil artık. Yüreğin erdemli doğan zalim sırlarıysa vicdan azabı! Böyle mutsuz bir âşığı kim ne yapsın?

THESSANDRE: Neler diyorsunuz, Senyör? Hangi keder boğuyor sizi?

PLISTHÈNE: Thessandre ya ölmeliyim ya da kurtarmalıyım prensesi.

THESSANDRE: Kurtarmak mı? Ama kimden?

PLISTHÈNE: Öfkesi aşkıma bir hançer batıracak olan kraldan. Aşkımı bu hançer darbesinin tehdidinden sakınmak için gözü pek bir itaatsizlikten başka seçeneğim yok artık. Hayır, itaatsizlik de değil bu, yalnızca bana hissettiğim en şefkatli aşkı esinleyen kadının öldüğünü görmemek için yapıyorum. Aklına gelir miydi kralın kan dökücü bir nefretle beni kendi kardeşini öldürmeye zorlayacağı? Beni, Thyeste'i öldürmeye zorlamak için kızının kanını dökmekle tehdit etti. Ah! Yepyeni bir öfkeye tutuluyorum. Onurumun beni çağırdığı yere koşalım, onu kurtarmaya. Ama nasıl bulacağım onu? Nasıl? Adil tanrılar yoksa beni şimdiden mi cezalandırıyorsunuz? Thyeste ne yapıyor? Eyvahlar! Peki ya kızı nerede? Sarayda gözden kaçırdım mı onları? Titriyorum. Geri dönüp onları aramalıyız. Kurtarmalıyız onları Thessandre yoksa gözlerinde hiçbir değerimiz kalmaz. Hadi o zaman, izin vermeyelim benimki gibi bir kalbin taşkınlık içinde cinayet tasarlamasına. Umutsuzluk içinde olduğum az öncesine dek hissettiğim şu vicdan azabından kurtulalım. Takip et beni, daha fazla gecikmeyelim. Aşkımı kurtaralım şu büyük tehlikeden. Bu artık bir suç değil, yalnızca sevgilimin yüreğini mutsuzlukla dolduran tanrıları taklit etmektir.

ikinci sahne

(*Plisthène, Théodamie, Thessandre, Léonide.*)

PLISTHÈNE: Neler görüyorum Thessandre? Ey Cennet! Ne büyük bir sevinç!
Théodamie'ye
Yeniden görüşemeyeceğiz diye korkuyordum. Tutkulu kalbimin biricik özlemi... Bize bahşedilen nasıl bir mutluluk bu? İşte sizsiniz, prensesim! Ah! Yatışan öfkem, yerini ruhumu büyüleyen bir tatlılığa bırakıyor. Tanrılar! Az kalsın neler yapacaktım? Ama bu haliniz nedir? Kim ağlattı sizi? Nedir bu gördüğüm?

THÉODAMIE: Senyör, beni en derin kaygılara boyun eğmiş bir halde ve gözyaşları içinde görüyorsunuz. Eğer öfkeli Thyeste'i durdurmazsanız yakında kanı dökülecek. Sizin hayatınızın da en az onunki kadar tehlikede olduğunu düşünüyor. Önce davranıp Atrée'yi öldürmeyi tasarlıyor. Göğsüne hançeri saplamak için sarayda dolanıp onu arıyor. Kendini kaybetti, Senyör, sizi çok seven bu prensi Atrée'den, hatta kendinden kurtarmalısınız. Her köşe başında adımlarını takip

eden gölgeler görüyor, tehlikeden korkusu yok. Ruhunuzda bizim için biraz olsun merhamet duyuyorsanız kurtarın onu. Sır olarak saklıyordum; ama sizi yakan ateş beni de yakıyor. Mademki aşk gönlünüzü yumuşatıyor, öyleyse bu aşk adına kurtarın onu. Eğer size karşı hissettiği sevgiyi doğrulayan böylesi bir destek görürse emin olun ki minnettarlıkla dolu yüreğim bu büyük yardımınızın ödülü olacak.

PLISTHÈNE: Kaygılarınızı defedin ve sakinleşin. Yaşlar içinde kalmadan da gözleriniz gönlümü yumuşatmaya kadir. Heyhat! Başınıza gelenlere kim benden daha fazla üzülebilir? Endişelenmeyin, tüm desteğim gözyaşlarınızın hizmetindedir. Bu uğursuz topraklardan kaçmanız için ayarlamış olduğum gemiler sizi Atrée'nin zorbalığından koruyacak. Ve ben, icabında kralıma olan sadakatimi bozmak pahasına güzel gözlerinizin üzerimdeki güçlü etkisini kanıtlayacağım. Evet, aşkımın tanıklık ettiği tanrılara inanın. Onlar Thyeste'in selametinin teminatıdır. İnanın onlara. Thyeste sizin için ne kadar değerliyse benim için de öyle. Ben ölmedikçe kral onun yazgısına hükmedemeyecek. Babanız yaşayacak, siz de yaşayacaksınız ve Plisthène sizin için boş bir aşk olmamış olacak. Thyeste'i kurtaracağım. Ah! Az kalsın neler yapacaktım? Heyhat! Onu korumak için ne denli barbarca tasarılar kurmuştum bir bilseniz! Gelin. Onun için, sizin için, her şeyi göze alacağım. Gözleriniz önünde can vermeye ve sizi bir daha hiç görememeye bu kadar yakınken ikinizi de kurtarabilirsem ne mutlu!

üçüncü sahne

(*Thyeste, Plisthène, Théodamie, Thessandre, Léonide.*)

PLISTHÈNE: İşte Thyeste de geldi. Yeniden buluşmamızı sağlayan kadere şükürler olsun!

THYESTE, Plisthène'i fark eder.

Neler görüyorum? Kudretli tanrılar, büyük cömertliğiniz... Ama hayır, Thyeste artık sizden hiçbir şey dilemeyecek. Nasıl olur! Prens yaşıyorsunuz! Ah! Nasıl oldu da o akraba katili alçağın gazabını yumuşatabildiniz? Ne yaptınız, değerli Prens? Aynı mekânda olduğumuz halde nasıl oldu da göremedik birbirimizi bunca zamandır? Ruhumu ele geçiren hiddetle çoktan Atrée'nin kurbanı olmuş olmanızdan korkuyordum. Sizi tekrar görebilmeyi beklemiyordum açıkçası, Plisthène. İtiraf ediyorum, kendi hesabıma ben de mahvolmak üzereydim. Onu öldürmeye gidi...

PLISTHÈNE: Sizi tüketen tasaları yatıştırın. Ben hâlâ yaşadığıma göre mahvolmuş falan değilsiniz. Güneş gözlerimizde parlamaya devam ettikçe bu ülkede ölüp kalmayacağınız bir geleceği aydınlatacak. Tüm kede-

rime rağmen yalnızca sizi savunabilmek uğruna yaşamaya devam ediyorum. Bir an evvel bu kıyılardan yelken açmalısınız. Nedenini sormayın ve sizden üzülerek ayrılan bu dostunuza güvenin. Elveda, Senyör. Elveda. Size güvenli bir inziva sağlayabildiğim için memnunum.

THYESTE: Ben mi kaçacağım, Prens! Kim? Ben mi! Sizi burada bırakıp öyle mi? Ah! Bunu bir gurur meselesi yapıyor değilim. Yalnızca bu bahtsız aileye gösterdiğiniz iyiliği örnek alıyorum. Böylesi bir cömertliğe ihanet etmeyeceğim. Yazgılı olduğum kaderin felaketleriyle belim bükülmüş olsa da eğer ömrümün sonuna geldiysem hiç değilse bir kral gibi ölmek isterim. İzin verin yanınızda olayım, sizi terk edemem. Karanlık önsezilerim beni endişelendiriyor. Anbean korkularımın ikiye katlandığını hissediyorum. Sizin için kaygılanırken midem düğümleniyor. Böylesi keskin sancılarla boğuşuyorum. Muğlak bir güç gözyaşları dökmeye zorluyor beni. İzin verin sizi tehdit eden yazgıyı paylaşayım. Tiranın öfkesi yüzünden sevgiye dair her şey azalıp yok oldu. Oğlunun onun gözünde hiçbir değeri yok ve belli ki kendi kanı hayatında en fazla saygı duyduğu şey değil.

PLISTHÈNE: Ah! Benimkini dökebilir. Ne olurdu sanki kudretli tanrılar, babamın öfkesi kendi oğlunun kanında sönüp tükenseydi! Kaçın, Senyör! Kaçın ve bizzat kendi kollarımda boğazlanışınızın dehşetini görmek zorunda bırakmayın beni. Heyhat! Beni kaygılandıran yalnızca sizin hayatınız değil, kendiniz için kaçmayacaksanız bile hiç değilse Théodamie için kaçın.

Söyleyeceklerim bu kadar, Senyör. Tüm sevgimin ve desteğimin sizinle olduğuna emin olun. Meşru bir cinayete kalkışmanın dehşetini yaşatmayın bana. Kaçın, değerli vaktinizi daha fazla harcamayın. Bu uğursuz ülkeden nasıl mı çıkacaksınız? Thessandre, yolu göster.

THYESTE: Senyör, kral geliyor.

PLISTHÈNE: Zamanı gelmişti. Dikkatini çekmemeye çalışın.

dördüncü sahne

(*Atrée, Thyeste, Plisthène, Théodamie, Eurysthène, Thessandre, Léonide, Muhafızlar.*)

ATRÉE: Önceki nefretimin sebebi neydi bilmiyorum. Korkmayın tanrılar kralınızı yumuşattı. Artık o acımasız intikam duygusuyla hareket etmiyor. Ayrıca vicdanı da sizin tarafınızı tutuyor.
Thyeste'e
Hiddetimle lekelenen karanlık günlerden korkmana gerek yok artık. Muhafızlar, uzaklaşın.

beşinci sahne

(*Atrée, Thyeste, Plisthène, Théodamie, Eurysthène, Thessandre, Léonide.*)

ATRÉE, Thyeste'e: Gönlünü ferah tut. Ruhunun değersiz bir korkuyla yaralandığını görüyorum. Thyeste, korku ve kaygılarını defet. Husumetimden çekinmene hiç lüzum yok artık. Tüm hıncım adil merhametimle yer değiştirdi. Mutsuzluğun ellerimi yumuşatıp silah bıraktırtacak denli büyüktü. Bu ellerden sana zarar gelmez bundan böyle. Tanrılar bile insanoğlunun günahlarından o kadar korktular ki bundan böyle kendi tasarılarını asla değiştirmeyeceklerdir. Öfkemin sebebi neydi? Sana anlatacağım. Ürkmüş kalbin bunu duyunca daha da korkacak. Tekrarlıyorum, talihsizliğin öyle büyük ki benim yüzümden başına geldiklerine güçbela inanıyorum.

Ona Aérope'un mektubunu gösterir.

Bu mektup korkunç bir sır barındırıyor. Ancak açmadan önce tamamını dinlemeni istiyorum. Senin hain aşkın yüzünden alevlenen öfkemin kökenini unutma-

mışsındır. Hatırlıyorsundur. Sonuçta onu hafızasında muhafaza etmek isteyen sensin. Bana gelince ben unutmayı tercih ederim çünkü hatırlamak gururumu incitiyor. Öte yandan, sana karşı az kalsın ne tasarılara girişecektim! Düşündükçe yüreğim korkudan titriyor. Benim yeminlerim üzerine yatışmış olan ruhun, sana söz verdiğim barışa nafile güveniyordu; çünkü tanrılardan bile nefret ettiğim o ölümcül dönemde tanrılara seni öldüreceğime dair yeminler ediyordum. Benzer yeminler etmiş olmasına rağmen intikamıma ihanet eden Plisthène'den başkasının tanıklığını da istemiyordum. Bugün intikamımı alması gereken kişi aslında oydu, hakaretin suçu ona da bulaşmıştı. Senin hayatını sonlandırmaya ortak edebilmek için onu Théodamie'den mahrum bırakmalıydım. Neyse ki bu korkunç hikâyeden hiçbir dehşet doğmadı. Onu benden alarak huzur bulmalısın.

Plisthène'e

Ve sen, arzu ettiğim cinayet için erdemine güvendiğim sen! Haklı öfkemden korkmana gerek yok artık. Eğer intikamıma hizmet etmek istemiyorsan seni buna mecbur bırakmak fazlasıyla korkunç olurdu! Sonuçta bu yalnızca benim kardeşimi kurban etmek anlamına gelmez, aynı zamanda senin kendi babanı katletmen demek olurdu.

THYESTE: Babası mı? Ben mi?

ATRÉE: Hepsi burada yazılı. Oku.

Ona Aérope'un mektubunu uzatır.

THYESTE: Tanrılar! Nedir bu okuduklarım? Aérope bu. Ah! Oğlum! Nihayet doğa, yüreğimin gizemini aydın-

lattı. Thyeste seni öyle çok seviyordu ki bu ancak bir babanın sevgisi olabilirdi. Değerli Plisthène, dileklerim nihayet kabul oldu.

PLISTHÈNE: Tanrım! Neler duyuyorum? Ben mi, Senyör, sizin oğlunuz mu? Her şey bu uğursuz güne yazgılıymış meğer. Ellerim baba katili olmaya ve gönlüm enseste yazgılı. Kudretli tanrılar, beni bugünün getireceği dehşetlerden sakının. Desteğinizi mi kutsamalı yoksa aşkımdan mı yakınmalıyım?

Atrée'ye

Uzun zamandır haksız bir nefretle aldanmış olan siz, Plisthène'i oğlunuz olarak şereflendirdiniz. Ancak bu role daha fazla devam edemediğime göre en azından sizinle aynı kandan olmamak benim için tatlı bir hediye. Baba olarak sizi kaybetmeme karşılık kardeşinizin oğlu olduğumu öğrenmek fazlasıyla teselli edici. Kaldı ki sizin yanınızda yüksek bir rütbe sahibi olan bu oğul, kan bağıyla olduğunu bilmese de kalben onun oğluydu zaten çoktandır.

ATRÉE: Seni Thyeste dışında başka birine vermek zorunda kalsaydı bu talihsiz bir kayıp olurdu Atrée için. Bugün beni mağlup eden kader, seni bir başkasına değil ona vererek beni teselli ediyor. Beni yalnızca annenin celladı olup seni bağışlamaya, hatta baban olmaya ikna eden kişi, annenin acısına duyarlı olan Eurysthène idi. Benim tüm husumetime rağmen seni gazabımdan kurtaran onun merhametiydi.

Thyeste'e

Thyeste, sana bu oğlu bahşettiğime göre artık sana karşı bir düşmanlık beslemediğimi görüyorsun. Barış

için uzattığım elimi kabul et, kıskançlık nöbetlerim daha fazla bela olmasın başına. Kardeşinin oğlunu teminat kabul et. Uzun zamandır bana ait olan bu oğlun iyiliğini gözeterek hükümdarlık asam üzerindeki hakkından onu azat ediyor ve sana teslim ediyorum. Kendi ülkenin tatlı himayesine dön. İttifakımız başlasın. Öfkemle lekelenen şu günde yüreğindeki şüpheleri bertaraf etmeyi arzu ediyorum. Thyeste, atalarımızın kadehine itimadın var mı? Onların kefaletiyle sunduğum barışı samimi bulacak mısın? Biliyorsun hiçbirimiz ani bir felakete maruz kalmadan onların adını kullanarak temelsiz bir yemin etmeye cüret edemeyiz. Eden olursa tek kelimeyle bu onun zararınadır. Şu ölümcül kadeh Tantalusoğulları için Styx'e edilmiş yemin gibidir. İstiyorum ki bugün sadakatimi kanıtlamak için, Thyeste ile aramdaki husumeti sonlandırmak için, şayet o da isterse bu kutsal kadehten içerek tamamlayalım Thyeste ve Atrée arasındaki ittifakı.

THYESTE: Bana bir oğul bahşetmekten daha kutsal bir yemin edebilir miydin sanki? Yüreğim güven içinde. Ve bana olan nefretinizin kökeni Plisthène, bugün bana armağanınız olsun, Senyör. Ne zamandır en derin arzum olan barış teklifinizi kabul ediyorum. Kuşkulandığınız bir kardeşin dönekliğiyle de değil, Thyeste'in teslim olduğu büyük bir kralın sadakatiyle. Ve size kendi sadakatimi göstermek için uzattığınız kadehi kabul ediyorum.

ATRÉE: Her şeyin tamam olduğu şu mutlu anda görkemli bir kurbanla başlayalım şölenimize. Eğer Thyeste bu

kurbanı iyi niyetimin bir lütfu olarak kabul etmeye tenezzül ederse fazlasıyla mutlu olurum. Plisthène'i benim garezimden kurtaran Eurysthène, bu büyük günde sizi görevlendiriyorum. Şölen hazırlıklarını sizin ihtimamınıza bırakıyorum. Her şey bir an evvel arzu ettiğim şekilde hazırlansın. Kardeşim kutsal kadehi daha fazla beklemesin. Ona Atrée'nin dostluğunun teminatını sunalım artık. Bizi birleştiren kutsal düğüm, kederli anıları gönlünden silip atsın! Unutabilecek mi olanları?

THYESTE: Sefaletini de dahil her şeyi, evet. Bir oğul ve bir kardeşten başka hiçbir şey hatırlamayacak.

altıncı sahne

(*Plisthène, Thessandre.*)

PLISTHÈNE, Thessandre'a: Hemen limana gidiyorsun. Geminin kalkmasına izin verme. Aklımdan çıkaramadığım binlerce kuşkuyla doluyum. Koş çabuk! Dostlarımız da gelsinler ve beni orada beklesinler.

perde 5

birinci sahne

(*Plisthène, yalnız.*)

PLISTHÈNE: Thessandre gelmiyor, gözlerim ona dair hiçbir iz göremiyor. Yoksa beni bu uğursuz diyarda tümüyle terk mi etti? Felaket tellalı şu hüzünlü sezgiler, endişeyle beslenip kuşkularla güçlenen. Habis korkularla çarpışan şu gururlu gönlümün, tanrıların gizli tasarılarının tahakkümü altında kalmasına şaşıyorum. Engellemeye çalışmak nafile bir çaba. Mutsuz kişinin gönlü kehanetlerde bulunmadan edemez. Neden böyle kaygılanıyorum? Nedir korkumun sebebi? Şanına sürülen lekeyi unutmuş ve dinginliğe teslim olmuş görünen bir krala hakaret etmiş olmadan ondan kuşkulanmayı başarabilir miyim? Ama hayır! Ah! Nasıl unuturum önceden benden ne istediğini, tanık olduğum diğer yüzünü? Vaktiyle asla affetmeyeceğine ant içmiş birinin barış sözüne nasıl güvenirim? Söz konusu bağışlamaksa Atréeden hiçbir şey beklememek gerekir. Onun ateşli hıncını oldukça iyi tanıyorum. Bugünkü sözde bağışlayıcılığına hiç de ikna olmadım.

Onun aracılığıyla bir babaya kavuşmuş olmamın hiçbir değeri yok. Ondan gelecek olan her iyilik beraberinde gizli kapaklı bir şeyler taşımakta. O hain yüreğinin nelere kadir olduğunu gayet iyi biliyorum. Verdiği sadakat sözü kaygılarımı dindirmek için yeterli değil. Endişelerimi tam olarak neyin uyandırdığını bilemiyorum fakat gözyaşlarımın aktığını kalbimin derinliklerinde hissediyorum. Thessandre gelmiyor hâlâ. Uzayan bu gecikme karanlık sezgilerimi teyit ediyor sanki.

ikinci sahne

(*Plisthène, Thessandre.*)

PLISTHÈNE: İşte görüyorum. Nihayet! Her şey tamam mı, Thessandre? Euripe* kıyılarından yelken açabilir miyiz artık? Her şeyi hazırladın mı? Gizli dostlarımızı** ikna ettin mi?

THESSANDRE: Yiğitliklerini sınamaya gerek olmadığına emin olunuz. Her birini kıyı boyunca yerleştirip hazır olmalarını sağladım. Her şey tamam. Öte yandan, size sadakatle bağlı olsalar da firar edecek olursanız hayal kırıklığına uğrayacaklardır; o yüzden gitmekten vazgeçmelisiniz. Bu pervasız tasarı hem sizin hem de babanızın*** yıkımına sebep olabilir.

PLISTHÈNE: Ah! Gönlüm yalnızca kendim için korksaydı kaçmazdım elbette. Fakat Thessandre, babamı ve prensesi kurtarmak gerek. Onlardan başka kimseyi önemsiyor değilim. Théodamie'yi bul ve yanından

---

* Eğriboz Boğazı. (ç.n.)

** Gizli dostlardan kasıt Plisthène'e sadık askerler. (ç.n.)

*** "Babanız" diyerek Thyeste kastediliyor. (ç.n.)

hiç ayrılma. Bana gelince, ben de Thyeste'i bulmaya gideceğim.

THESSANDRE: Ama Senyör, ne yapmayı tasarlıyorsunuz? Kardeşi, babanızı huzuruna çağırdı ve bırakmaya da niyeti yok gibi. Dostluklarına dair yeminler edip kucaklaşarak onu hoş tutuyor. Buyruğu üzerine görkemli bir şölen hazırlandı. Bu yüce şölene tanrıları bile davet etti. Tüm bu barış havasıyla mutlu olan yüreğim kaygılanmak için hiçbir sebep göremiyor.

PLISTHÈNE: Oysa benimki buz kesiyor. Şu bahsettiğin şölen, dehşet verici suçlara gebe! Bir tiran için şölen demek tanrılara kurban vermek demektir. Üstüne üstlük tanrıları da davet ettiyse hepten kaybettik demektir. Koş hemen, kız kardeşimle birlikte bizi sahilde bekleyin. Ben de gidip Thyeste'i aydınlık bir patikaya yönlendireceğim.

üçüncü sahne

(*Plisthène, yalnız.*)

PLISTHÈNE: Kudretli tanrılar, adaletli planımda bana yardımcı olun ve babamı insanlık dışı bir muameleye maruz kalmaktan sakının.

dördüncü sahne

(*Atrée, Plisthène, Muhafızlar.*)

ATRÉE: Otur, Aérope ile Thyeste'in şerefli oğlu. Otur, nefret ettiğim kanın kirli meyvesi. Mühim planını gerçekleştirmek için otur, burası Thyeste'in seni beklediği yer. Ve sen, ona katılmak için fazla beklemeyeceksin, hain! Baba katili olmana hizmet amacıyla konuşlanmış vatan haini askerlerinden haberdarım. Günyüzü görmeyi hak etmeyen prens, iyiliklerim karşısında ruhu nankörleşmiş prens! Yazgı seni güçbela babana kavuşturmuşken gönlün hiç vakit kaybetmeden özüne dönüveriyor. Babandan bile daha nankörsün. Hiç değilse o benim düşmanımdı. Oysa en ağır yara, besleyip büyüttüğüm senin ihanetin oldu. İyiliklerimin bedeli! Git madem öyle, kendi iyiliğinin bedelini öde, suç ortaklarını bul, ıstırap korkusuyla onlarla birlikte kaçıp git.

PLISTHÈNE: Neden alçakça bir suç işlemişim gibi davranıyorsunuz? Kendi işlemek istediğiniz suça bahane mi arıyorsunuz? Utanç verici ithamlarınız beni hiç de

şaşırtmıyor. Nefretinizin sınır tanımazlığını hissedebiliyorum. Damarlarımda bu iğrenç kan aksaydı bundan gurur mu duyacaktım? Tanrılardan bile daha kutsal olduğunuzu sanıyorsunuz. Yemin bozan mizacınızın yalan dolanları arasında doğayı bile ürküten dehşetler görüyorum. Yüreğimin tutkuyla bağlı olduğu haklı öfke... Ama hayır, aslında sizin oğlunuz olmadığımı unutuyorum. Acımasızlığınızı ve nefretinizi bildiğim halde hâlâ babamla konuştuğumu sanıyorum. Yüreğinizi hiçbir şeyin yumuşatamayacağını adım gibi bilmeme rağmen ölümümün sizi tatmin edeceği ve bahtsız kardeşinizi kurtaracağı umuduna kapılıyorum. Sözde suçum beni bugün yükümlü kılıyor; her şey, yola çıkışına dek ondan gizlenecek. Böylesi kutsal yeminler edilmiş bir barışa sadık kalacağınızı sanıyor. Atrée'nin diyarında tehlikede olmadığını düşünüyor. Yalnızca ben, sizin kalbinizin derinliklerine nüfuz edebiliyorum. Oysa bahtsız babam yanılgı içinde. Kalbinizi yumuşatmak için size hiçbir zararı dokunmamış genç prensesten bahsetmenin de faydası yok.

ATRÉE: Git, boş yere onların kaderini değiştirmeye çalış öyleyse. Ölümden bile daha acımasız bir şekilde sanrılar içinde öl. Cehennemde onlarla aynı yazgıyı paylaşarak haddini öğren. Muhafızlar alın bunu idam edileceği yere götürün. Bu hain kanı öfkeme kurban edin. Vermiş olduğum emirler yerine getirilsin.

beşinci sahne

(*Atrée, yalnız.*)

ATRÉE: Helakına koş alçak. Gerçi senin uğursuz yazgın o korkak Thyeste'in başına geleceklerin yanında yüz defa daha hafif kalacak. Ruhum tatmin olsun! Hiddetim uğruna katletmek üzere olduğum bu oğul için aksın gözyaşları! Ona verilen ceza ne kadar barbarca olursa olsun Thyeste için hazırlanandan çok daha düşük bir ıstırap. Bu talihsiz oğlan, onun iyi dileklerinin nesnesi olmaktan çıkıp korkularının nesnesine dönüşecek. Onu sana yalnızca senden geri almak için bahşettim ve çok daha iyi bir şekilde yeniden bahşedeceğim. Evet, onu kanlar içinde vereceğim sana. Yüreğini derinden yaralamak istiyorum. Suçu ne olursa olsun böylesi art niyetli bir tasarı Atrée'den ziyade Thyeste'e yaraşır. Katledilen bahtsız oğlunun ağlayışlarını göğsünün derinlerinde duysun istiyorum. Benim asıl kurbanım senden başkası değil, alçak! İşte aşkının meyvesi, günahının bedelini ödeme vakti. Asıl titremesi gereken düşmanımken ben ürperiyorum ve

ruhum allak bullak oluyor. Merhamet göstermek tanrıları gücendirir; çünkü bu bir intikam meselesi değil, işlenen bir günahı cezalandırmaktır. Her şey hazır. Öfkeli yüreğimde tanrılara layık bir hazzın tadını duyumsuyorum. Thyeste'ten öcümü almak üzereyim, ne büyük mutluluk! Senin maruz kalacağın felaketlerden büyük bir keyif alacağım. Aslında bu intikam, günahlarının yarısına bile denk değil. Hain bir düşmanı kahredecek kadar ileri gitmeli. Acıklı yazgısından neşe duyabilmek için sefalet içindeyken onu seyretmek lazım. Acısının azdırdığı ilk öfke ateşlerinden itibaren ona mutsuzluğunu derinden hissettirmeli.

altıncı sahne

(*Atrée, Thyeste, Muhafızlar.*)

ATRÉE, aşağıda.

Thyeste geliyor, rol yapalım. Kederli bir hali var. Korkunç yazgısına dair kuşkularla bunalsın.

Yukarıya

Sevgili Thyeste, yaklaş. Neden kaygılısın böyle? Yüreğini sıkan dertlerin sebebi nedir? Gizli bir acıya tutulmuş gibisin. Ilık barış havasıyla dolu o önceki mutlu halinden eser yok. Yoksa dostluk umutların tükendi mi? Nasıl olur? Ruhunu karartan kuşkular da neyin nesi? Bugün, bu mutlu gün neden korkutuyor seni? Kardeşim, korkuyu gönlünden sürüp atmalısın artık. Kadeh bizi sonsuza dek birleştirecek yakında. Bu mükemmel barışın tadını çıkarmak istemiyor musun? Bu dostluğu en az benim kadar arzulamıyor musun? Bu eşsiz mutluluğa karşı duyarsız mısın?

THYESTE: Kim? Ben mi sizden kuşkulanacak ya da nefret edecekmişim, Senyör? Tanrılar şahidimdir yok böyle bir şey. Thyeste'in ruhunu onlardan iyi kim oku-

yabilir? Bana rağmen gönlümü ele geçiren şu gereksiz korkuya siz de kapılmayın rica ederim. Evet, fani bir acı duyuyorum. Metanetim tükeniyor, nafile ayakta tutmaya çalışıyorum. Direnci zayıf ruhum, utanç verici bir ağırlığın erdemini ezmesine izin veriyor. Öte yandan, sizin yanınızdayken sebebini bilmediğim bir umut gönlümü karartan tüm kaygıları askıya alıyor. Ürkek halimden kurtulup güçlenmem için çocuklarımla buluşturun beni, oğlumu getirin bana. Bu değerli dostluğumuza tanıklık etsin ve kardeşimin nezaketinden pay alsın.

ATRÉE: Dileğiniz yerine getirilecek Thyeste ve oğlunuz bir daha ayrılmamak üzere size teslim edilecek. Evet, kardeşim, bundan böyle Thyeste ve Plisthène'i üç kız kardeş* dışında hiçbir şeyin ayırmaya gücü yetmez. Yakında siz de göreceksiniz, saraydan ayrılıp yola çıkışınızı hızlandırmak için emir vereceğim. Sadakatimin en kesin kanıtını sunmak üzere derhal bugün Miken'e ulaşmanız için elimden geleni yapacağım. Yine de görüyorum ki bu jestime rağmen sadakatime inancınız tam değil. Gönlünüz benden yana endişeli gibi sanki. Böylesi bir güvence verince inancınızı kazanırım diye ummuş...

THYESTE: Rica ederim Senyör, böyle konuşarak beni incitiyorsunuz.

ATRÉE, bir Muhafıza: Prensesi bulup getirin ve Plisthène de gecikmeden teşrif etsin.

---

* *Les Parques*: Roma mitolojisinde insanın yazgısını belirleyen üç kız kardeş. Kaderler diye bilinirler ve çoğu zaman ellerinde iplik örgü örerken resmedilirler. (ç.n.)

yedinci sahne

(*Atrée, Thyeste, Eurysthène, Muhafızlar.*)

Eurysthène kadehi getirir.

ATRÉE: Atalarımızın kadehi geldi nihayet. İki kardeşin kutsal barış bağını kutsasın! Korkuyla dolu bir gönlü teskin etmek üzere gelsin. Atrée'ye karşı hâlâ duymakta olduğu şüpheleri en iyi bertaraf edecek olan bu kutsal kadehtir belki de. Thyeste de istiyordur elbet, aşk meselesi yüzünden ayrı düşmüş iki yüreği bugün yeniden birleştirmeyi, öyle değil mi? Bir kardeşe itimat ile bağlanmak için, onu en sonunda ikna edebilmek için getirin kadehi. Başlıyorum.

Kadehi Eurysthène'den alır.

THYESTE: Size daha önce de söyledim Senyör, yersiz bir korkuyu bu kadar abartarak beni gücendiriyorsunuz. Kendi topraklarıma ve Plisthène'e kavuştuğum halde neden hâlâ nefretinizden çekineyim ki? Ne kadar korkunç olursa olsun maruz kaldığım tüm bahtsız günler, böylesi bir iyiliğe değmez mi? Eutrysthène, izin verin ben de kadeh kaldırayım bu değerli birlikteliğe. Kal-

bimin tüm huzursuzluğu teskin edilmiştir. Verin kadehi. Lakin oğlum nerede? Onu hâlâ göremiyorum.
Kadehi Atrée'den alır.

ATRÉE, Muhafızlarına ve Thyeste'e: Neden gelmedi hâlâ? Endişelenmeyin kardeşim, değerli oğlunuzu çok yakında göreceksiniz. Kutsal barışımızın üzerine yemin ederim ki oğlunuzdan ayrı düşmekten korkmanıza bir daha asla gerek kalmayacak.

THYESTE: Madem öyle, atalarımızın kadehi, tanrıların tanıklığında, Thyeste'in selametinin teminatı olsun. İkimizden ilk kim barışa zarar verecek bir icraat yaparsa tanrıların gazabı üzerine olsun! Ve siz, değerli kardeşim, hem kızım hem de Plisthène kadar değerlisiniz artık benim için. Size olan sadakatimi bunun kanıtı sayın. Ah ulu tanrılar! Bu gördüğüm de ne böyle? Seni alçak! Korkunç bir şey bu! Kan! Yüreğim buz kesiyor. Güneş bile karardı. Bu kan dolu kadeh titreyen ellerimden düşmek üzere. Ölüyorum. Ah! Oğlum! Ne yaptılar sana?

sekizinci sahne

(*Atrée, Thyeste, Théodamie, Eurysthène, Léonide, Muhafızlar.*)

THÉODAMIE: Ona yeterince eziyet etmediniz mi, zalim tanrılar? Nedir bu gördüklerim? Ah, Senyör! Oğlunuz, zavallı kardeşim. Sonsuza dek ışıktan mahrum edilmiş.

THYESTE: Bu sarayda bana barış önerdiğin şu anda oğlumu öldürtmüşsün, zalim! Tüm bu korku, bu dehşet yetmiyormuş gibi bir de senin elin takdim ediyor bunu bana, barbar! Ey yeryüzü, nasıl teselli edeceksin bizi artık? Ey kâbusumun kederli hatıraları, yeniden mi uyanıyorsunuz? Oğlum, babana içsin diye sunulan senin kanın mı olacaktı?

ATRÉE: Kendi kanını tanıyamadın mı yoksa?

THYESTE: Kardeşimi tanımış oldum... Bir kez daha!

ATRÉE: Onu daha en başında tanımalı ve onuruna leke sürmemeliydin. Kardeşini senden intikam almak zorunda bırakmamalıydın, hain.

THYESTE: Ulu tanrılar, şimşeklerinizi üzerimize çekmek için ne günah işledik? Cehennemin bile hazmedemeyip yeryüzüne kustuğu bu canavarın ateşli kalbindeki

hınç bir türlü doymak bilmiyor. Önce mutsuz bir babayla mutsuz oğlunu kavuşturuyor, sonra kurban veriyor kan isteyen ölü ruhlara. Madem öyle, cinayeti yarım bırakma. Barbar, benim de canıma kıy şuracıkta, gündüze ve tanrılara sırt döndüğün sarayında.

ATRÉE: Hayır, sana bu iyiliği yapmayacağım. İçine düştüğün mutsuzluğu görmek istiyorum. İniltilerin sayesinde çektiğin acıyı hissediyorum. Tıpkı hep hayalini kurduğum gibi acı çekiyorsun işte. İntikam umudunu neredeyse kaybetmiş olan gönlüm, senin gözyaşların sayesinde o eşsiz neşesini yeniden buldu. Ölmek istiyorsan yalvarman gerekecek ve ben, yaşamana izin vererek intikamımı almış olacağım.

THYESTE: Kendini boş yere pohpohluyorsun. Thyeste'in eli, seni böylesi uğursuz bir hazdan mahrum bırakmayı gayet iyi bilir.

Kendini öldürür.

THÉODAMIE: Ulu tanrılar!

THYESTE: Kendini avut, kızım. Bu ülkeden kaçıp git ve intikamı tanrılara havale et. Onlara karşı şükran duy ve gözyaşların için onların adaletine sığın. Kendi belasını bekleyen bu alçaktan alabildiğine uzağa git. Tanrılar bu yemin bozanı kendi yarattığı dehşetten çok daha korkunç bir şekilde cezalandıracaklardır günün birinde. Gökler bana söz verdi, teminatı şu kadehtir. Ve ölüyorum.

ATRÉE: Bedeli buysa varsın olsun, bu kehaneti kabul ediyorum. Kendi kendini katleden ellerin tüm dileklerimi tamamladı. Nihayet arzu ettiğim cinayetin tadını çıkarıyorum.

SON

ilkay atay

crébillon'un atrée ve thyeste yorumu

Atrée ve Thyeste trajedisinde Crébillon dehşet verici içeriğiyle bilinen bir konuyu ele alır: Atrée'nin kardeşi Thyeste'den intikam almak için yemekli bir şölende ona kendi oğullarını yedirmesi. Crébillon'un metninde Thyeste'in yalnızca bir oğlu vardır: Plisthène. Oyunun sonunda öldürülüp kanı bir kadehe doldurularak Thyeste'e içirtilir. Konu aşk ve romanesk ilişkilerle örülerek dehşet verici sona götürülür.

Mitolojideki Atrée ve Thyeste öyküsü Crébillon'un elinde başka bir şeye dönüşür. Her şeyden önce öyküye yeni karakterler eklemiştir. Mythos'ta, Atrée'nin karısı Aérope ile kardeşi Thyeste'in gönül ilişkisi yaşadığı geçse de bu yasak aşktan doğan Plisthène adında bir çocuktan bahsedilmez. Aynı şekilde Thyeste'in Théodamie adında bir kızı olduğu da hiçbir yerde geçmemektedir. Plisthène ve Théodamie yalnızca Crébillon'un tasarımında ortaya çıkarlar ki öyküye asıl değerini veren de onlardır.

Öykünün Crébillon modelinde Plisthène, Thyeste ile Aérope arasındaki yasak aşkın meyvesidir; fakat Thyeste dahil herkes onu Atrée'nin oğlu zannetmektedir. Aérope,

Atrée'yi düğün günlerinde kardeşiyle aldatmıştır. Zaten taht kavgası yüzünden kardeşine husumet besleyen Atrée bu olay karşısında öfkeden çılgına döner ve intikam almak için korkunç bir plan hazırlar. Plisthène'i tüm dünyaya kendi çocuğuymuş gibi tanıtır. Aérope'u ve hakikati bilen herkesi kaza süsü vererek öldürtür. Plisthène'i kendi oğluymuş gibi yetiştirir ve çocuk yirmi yaşına geldiğinde ona ezeli düşmanı Thyeste'i öldürme görevi verir. Fakat işler tasarladığı gibi gitmez. Plisthène, gemileri fırtınada batmış olan Thyeste ve Théodamie'yi azgın dalgalardan kurtarmış ve bu sırada Thyeste'in kızına âşık olmuştur. Kralı Atrée'ye duyduğu sadakatten dolayı kendisine verilen görevi yerine getirip Thyeste'i öldürmek ile Théodamie'ye duyduğu aşk yüzünden Thyeste'i savunmak arasında ahlaki bir çatışma yaşar. Kıza duyduğu aşk, babası sandığı krala duyduğu sadakate ağır basar; başka bir deyişle aşk ve erdem (tutku ve akıl) çatışması sahnelenmektedir.

Bu bakımdan, ilk bakışta Racine tiyatrosunun temaları işleniyormuş gibi gözükebilir. Racine'de tutku ile akıl çarpışır ve karakterler daima tutkuya boyun eğerler. En erdemliler bile tutkuları yüzünden felakete yuvarlanırlar. Jansenist düşünceden gelen Racine özgür iradeye inanmaz; sahneye koyduğu tüm karakterler kötücül bir kader tarafından tutkularının esaretinde yıkıma savrulurlar. Kimse tutkulardan kaçamaz. Öte yandan, Crébillon tam da bu noktada öyküye ilk kavisini vererek Racine düşüncesinin mekanikliğinden sıyrılır: Plisthène'in kral babası Atrée'ye itaatsizlik etmesinin tek sebebi kıza duyduğu aşk değildir, aynı ölçüde güçlü diğer bir sebep Atrée'nin yemin

bozan nefret yüklü kişiliği olarak gösterilir. Erdemli Plisthène, kralı Atrée'nin tanrılara saygı duymayan, intikam uğruna barış yeminini bozan kindar yönünü görünce böylesi yemin bozan birine ettiği sadakat yemininin geçersiz olduğu kanaatine varır. Dolayısıyla, kralına itaatsizliğinin sebebi sadece aşk değil, aynı zamanda bizzat erdemin kendisidir. Tutku ve akıl, aşk ve erdem Racine'de birbirine düşmanken Crébillon'un dünya görüşünde aynı taraftadırlar.

"Size ettiğim yeminler ne olursa olsun, sanırdım ki sizin yeminleriniz daha kutsaldır." - Plisthène

Eğer Plishthène yalnızca kıza duyduğu aşk yüzünden kralına ihanet etseydi bu davranışı hem öyküde yalınlık kuralı gereği tek bir çatışmaya odaklanması bakımından hem de bu çatışmanın başka herhangi bir şey değil de tutku-akıl çatışması olması dolayısıyla Racine düşüncesiyle bire bir uyumlu olurdu. Bu durumda, Crébillon'u klasisizmin sıradan bir taklitçisi olarak nitelemek gerekirdi. Fakat Plisthène'in yaşadığı ahlaki ikilem aşk-erdem çatışmasının ötesine geçmekte ve "erdemli olduğu sanılan" ile "erdemli olan" arasındaki çatışmaya dönüşmektedir.

Tutkunun alanına ait olan aşk, üçüncü perdenin üçüncü sahnesine kadar Plisthène tarafından yanlış bir davranış olarak yorumlanmakta ve erdemli olanın, babası Atrée'ye itaat etmek olduğunu düşünerek aşkı ve erdemi arasında ıstırap çekmektedir. Ancak bu sahnede Atrée'nin hıncının gerçek yüzüne tanık olunca asıl erdemli olanın aşkının peşinden gitmek olduğuna karar verir.

"Doğanın dikte ettiği dürtüler erdemin fısıldadığı ödevlerden başka bir şey değil artık. Yüreğin erdemli doğan zalim sırlarıysa vicdan azabı!" - Plisthène

Plisthène'in deneyimlediği ahlaki çatışmalar bunlarla sınırlı kalmaz. Üçüncü bir çatışma da Atrée ve Thyeste'in kan davasına yönelik gelişir. Plisthène her ne kadar sevdiği kızın babası olması dolayısıyla Thyeste'i zalim Atrée'ye karşı savunuyorsa da aslında Thyeste'in tamamen masum olduğunu düşünmemektedir. Atrée'nin karısını ayartmış olmasından dolayı Thyeste ona göre suçludur; fakat intikam almaya çalıştığı için Atrée daha da suçludur.

"Ah senyör, kalbinizin size hiç de yakışmayan dönemeçlere girdiği şu günü de mi görecektim? Hayır, inanmayı reddediyorum, Atrée'nin kutsal efendimiz tanrılara başkaldırabileceğine... Saf insanların inancıyla oynayıp eğleneceğine... Bir gün içinde kutsal olan her şeye tecavüz edeceğine... Uzun zamandır özlenen bir barışı bizlere bahşettiğiniz için kıvanç duyuyordum sizinle. Kendimi de övüyordum, öfkenizi yumuşatan kahraman ben olduğum için. İncinmiş olduğu halde, cezalandırmayı hak ettiği halde, intikamı küçümseyen yüce gönlünüze hayranlık duyuyordum. 'Thyeste suçludur, doğru. Siz de mi suçlu olmak istiyorsunuz?' Ant içtiğiniz şey bu mu? Sonra kendinizi nasıl affedeceksiniz?" – Plisthène

Döneminin ruh halini muazzam bir kesinlikle yakalamış olan Crébillon, Atrée'nin, çoğu zaman "haklı öfkem" diye bahsettiği intikam dürtüsünü bir erdem olarak gördüğünü de başarılı bir şekilde yansıtır. Atrée'ye göre intikam bir suç değil, tanrıların adaletidir.

"Merhamet göstermek tanrıları gücendirir; çünkü bu bir intikam meselesi değil, işlenen bir günahı cezalandırmaktır." - Atrée

Klasik dönemde "Akıl" ve "Erdem" aynı şeydir. Akılcı olan aynı zamanda erdemli olandır. Ne akılcı ne de erdemli olansa akla (felsefeye) ve sağduyuya (kiliseye) sırt çevirip tutkuların peşinden gitmektir. Başka bir deyişle on yedinci yüzyılda akıl ve erdem yüceltilirken tüm duygular topyekûn suç dürtüsü ilan edilir. Bu yalnızca Racine'de değil, daha yumuşak bir şekilde olsa da Corneille'de de böyledir. Corneille, Hıristiyan erdemlerini yüceltirken aşk öğesini ahlaki çatışma yaratmak amacıyla kullanır. Kahraman, erdemleri sayesinde toplumda yükselir ve aşk onun yükselişini tehlikeye sokan mantıksal bir hatadır. Racine'de ise suçun ta kendisidir. Dolayısıyla, Crébillon bu iki düşmanı (akıl ve tutku/erdem ve aşk) Plisthène karakterinde barıştırması bakımından biçimsel olarak romanesk kalsa da tematik anlamda klasisizmi aşar.

Crébillon'un tek üstünlüğü klasisizm karşısında değildir, aynı zamanda çağdaşı Voltaire'in Aydınlanmacı tragedya tarzından da üstündür. Voltaire piyeslerini yazarken anlatıyı, pratikte işine yarayacak, kitlesel bir etki yaratacak şekilde tasarlar. Örneğin *Oedipus* trajedisi, kral naibi Orleans dükünü halkın gözünden düşürme amacı taşır. Benzer şekilde kiliseyle olan mücadelesinde *Muhammet ya da Fanatizm* piyesini yazarak Katolik fanatizmin arızalarını başka bir din üzerinden göstermeye ve bu yolla kilisenin kitle üzerindeki otoritesini sarsmaya çalışır. Dönemin siyasal gereklilikleri bakımından Voltaire'in propaganda yöntemini sorgulamak yanlış olur. Skolastik dönemden kalma batıl inançlara, mantığa ters önyargılara ve dini fanatizme en büyük darbeyi indiren ve bu

sayede yeni bir çağa zemin hazırlayan kilit isimdir Voltaire. Ancak eleştiriyi yalnızca dramatik sanatla sınırlayacak olursak burlesk kokan Voltaire piyeslerinde Crébillon'daki derinliğin zerresi bulunmaz. Yazmak Voltaire için politik bir araçken Crébillon için ruhsal bir besindir.

Maurice Dutrait, Crébillon tiyatrosu üzerine kaleme aldığı çalışmasında* Crébillon'un özgünlüğü üzerine şunları yazmıştır:

"*Idoménée* gerçek bir yeteneğe işaret eden bir piyes olmak için yeterince özgün bir eser değildir. Ne klasik geleneğin kurallarını üstün bir şekilde icra eder ne de eski alışkanlıkları altüst eder. Ortalama bir eserdir. Dönemin diğer trajedi yazarları da benzer konuları benzer bir üslupla işlemektedir. Öte yandan, hiç kimse Crébillon'un *Atrée ve Thyeste* trajedisinde ortaya koyduğu türden bir özgünlüğe cüret edememiştir.

İlk temsil 14 Mart 1707 Pazartesi günü sahnelenir ve ikincisi 8 Nisan Cuma. Piyes o kadar başarılıdır ki her zamanki seyirci sayısını on defa aşar. Bunun sebebi, trajedinin "biraz fazla trajik" bulunmuş olmasıdır. Corneille ile Racine'in ardından tüm çağdaşlarından çok daha üstün, kendine has bir damak tadına sahip yeni bir şairin ve özel bir tragedya tarzının doğuşudur bu. Egemenliğini dehşet verici olanın alanında kuran Crébillon Rodogune'ü** yeniden diriltmiştir.

---

* Maurice Dutrait, *Etude sur la vie et le théatre de Crébillon*, 1895. (ç.n.)

** Rodogune, Pierre Corneille'in 1645 tarihli trajedisidir. Kendisi de bunu en iyi eseri olarak niteler. Oyunun ayırt edici niteliği taht kavgası etrafında şekillenen tutkuları ele alması ve büyük ses getirmiş olmasıdır. (ç.n.)

İlk gösterimde seyirci o kadar şaşkına döner ki alkışlamayı akıl edemeden şok hali içinde çıkar salondan. Temsilden bir saat sonra Procope kahvehanesindeyken bir İngiliz yanına gelip Crébillon'a şöyle der: 'Mösyö, *Atrée* bizim ülkemizde gösterilmek için biraz fazla sert bir trajedi; Fransa'daysa yalnızca erkeklere izletilmesi gerek, kadınlara göre değil.' Ardından dayanamayıp ekler: 'Piyesi çok beğendim ama o kadeh... O kadeh! Ah, Mösyö Crébillon, *transeat a me calix iste!*' "*

Voltaire'in o döneme ilişkin şöyle bir açıklaması vardır: "Atrée'nin kadehini Thyeste'in oğlunun kanıyla doldurmasından dolayı bu trajediyi yazan kişinin kötülükle dolu bir ruhu olduğunu düşünen çok insan vardı."

Benzer suçlamalar Kleopatra'nın vicdansızlığı karşısında Corneille'e** ve Narcisse'inkinde Racine'e*** de yöneltilmiştir. Crébillon bu karalamaya manidar bir yanıt vermiştir:

"Bir insana özel bir alana dair sanatsal hassasiyet bahşedildiğinde; ona yüksek bir algı kapasitesi sağlayan, yaratmasını, canlı karakterleri devinime geçirmesini sağlayan bir hassasiyet, bunun böyle olması eserinde analiz ettiği tutkulara yazarın kendisinin de köle olduğu anlamına gelmez. O yalnızca eğer ben bu tutkuların kölesi olsaydım nasıl hareket ederdim diye hayal eder ve sanatının yüksekliği de zaten gerçekten yaşamadığı halde o tutkuları aklında tasarlayabiliyor olmasındadır."

---

* *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste*: *Aziz Matthew İncili*'nden alıntı. Anlamı: Ah efendimiz, mümkünse bu kadeh benden uzak olsun. (ç.n.)

** *Rodogune trajedisi*, Pierre Corneille. (ç.n.)

*** *Brittanicus trajedisi*, Jean Racine. (ç.n.)

Sırf yazdığı trajedide dehşet verici bir sahne tasarladığı için Crébillon'u kötü yürekli olmakla suçlayan Voltaire, aynı savunmayı kendisi *Oedipus* trajedisi yüzünden tutuklandığında yapmıştır. Voltaire ile Crébillon arasındaki çatışmanın bir benzeri, ilerleyen yıllarda çok daha sert bir şekilde Voltaire ile Rousseau arasında da yaşanır. Kavganın çıkış noktası, Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi* eserini Voltaire'in "insanlık düşmanı bir eser" olmakla itham etmesidir. Ardından, Lizbon depreminde Leibniz'in iyimser felsefesiyle alay eden Voltaire, Rousseau'nun karşıt görüşlerine maruz kalır. Bunun üzerine cevap olarak *Candide* adlı eserini yazar. Çatışma birçok alanda giderek şiddetlenir. *Encyclopédie* maddeleri üzerine de fikir ayrılıkları yaşanır. En son darbe ise Rousseau'nun *Emile* eserinin ardından gelir. Voltaire 1764'te isimsiz bir bildiri yayımlar ve Rousseau'nun çocuklarını yetimhanelere terk eden dinsizin biri olduğunu yazarak halkı Rousseau'ya karşı kışkırtır. Evinin taşlanması üzerine Rousseau ülkeyi terk etmek zorunda kalır.

Eşitlik ve adalet konusunda aynı görüşte olsalar da Rousseau'nun bilimsel teknik ilerleme ve şehirleşme karşıtı tavrı Voltaire düşüncesine taban tabana zıttır. Voltaire'in saldırgan yönü bir bakıma şairden ziyade gazeteciye yakın bir karakteri olmasından kaynaklanır. Kurmaya çalıştığı daha özgürlükçü ve bilimsel olan yeni değerler sistemine tehdit olarak gördüğü rakiplerini gazetecilik yöntemleriyle saf dışı bırakır. Eserlerinin sanatsal değeri ve rakipleriyle baş etme yöntemi sorgulanabilir olsa da kilisenin otoritesini kırması bakımından Fransız Devrimi'ne zemin hazırlayan en önemli ismin Voltaire

olduğu inkâr edilemez. Victor Hugo, Voltaire'in insanlığa katkılarını şu sözlerle dile getirir: "*İnsanlığın iki büyük hizmetkârı vardır: İsa ve Voltaire. İsa ağlar, Voltaire güler. Kutsal gözyaşı ve insani tebessüm, mevcut uygarlığımızın temelidir.*"

Crébillon, dildeki hâkimiyette Racine'in *alexandrin* tipi* mısra kullanımına bir yenilik katmamış ve Voltaire'in alaycı kıvrak retoriğine kıyasla da fazlasıyla ağır kalmıştır. Eserinde kullandığı dil, Fransız klasisizminin süslü ve bir hayli hantal şiirinin sıradan bir taklididir. Lakin Crébillon'un dehası dilde değil, tematik organizasyonunda; derin düş gücü, çarpıcı dehşet sahneleri ve hepsinden mühimi de yaşadığı dönemin ruh halini isabetli bir şekilde yansıtmasındadır. Bundan dolayı olsa gerek hem sahnede hem de basılı metinde kısa süre içinde sıra dışı bir kitleye ulaşabilmiştir. Örneğin, *Le Mercure*'ün** Şubat sayısı *Rhadamiste* trajedisinin basılı metninin sekiz gün içinde iki baskı yaptığı haberini verir. Aynı şekilde, sahnelenen ilk trajedisi *Idoménée* de büyük bir başarı elde eder; fakat Maurice Dutrait'nin notlarına bakılırsa bu oyunun başarısı da rakibi tarafından gölgelenmiştir:

"*Voltaire hainlik ederek 1705'ten itibaren on üç temsilin gerçekleştiğini ve hepsinin de başarısızlıkla sonuçlandı-*

---

* Altı hecelik iki gruptan meydana gelen on iki hecelik mısra. En etkili kullanımı Racine piyeslerinde görülür. Rönesans'tan Fransız Devrimine dek, bilhassa XVII. yüzyılda Fransa'da büyük öneme sahiptir. Devrim sonrası Romantikler tarafından fazlasıyla ağdalı bir dil olduğu için Aristokrasiye ait bir üslup şeklinde görülerek reddedilmiştir. (ç.n.)

** *Le Mercure de France*: 1672 ve 1965 arası varlığını sürdürmüş gazete. Önceki adı *Mercure Galant*. (ç.n.)

*ğını yazmıştır; yalandır bu. Voltaire uyguladığı taktiklere daima sadıktır: Yalan ve iftira."**

Crébillon'un maruz kaldığı saldırıların ve başarısının gölgelenmesinin tüm suçunu Voltaire'e yüklemek de haksızlık olur. Dönemin edebi camiasında ve bilhassa saray çevresinde Crébillon'a karşı ciddi bir haset görülür. Crébillon, hafızasına oldukça güvendiği için ve belki biraz da tembelliğinden dolayı, bütün bir olay örgüsünü kafasında tasarlayıp bitirmeden kâğıda geçirmez. Önce olay örgüsünü netleştirir, ardından öyküyü oyuncularıyla paylaşır ve üzerlerinde istediği duygusal etkiyi yaratabildiğini görürse kalemi eline alıp mısralara döker. Esin duygusunun tümüyle tükendiği, tüm metinlerin ya Racine'in taklidinden ya da ideolojik araçlardan ibaret olduğu bir dönemde Crébillon'un sahip olduğu özgünlük ve yeteneğin başına bela olduğu görülmektedir.

- Böylesi art niyetli bir tasarı Atrée'den ziyade Thyeste'e yaraşır.

Crébillon'un, dönemin çeşitli düşünsel kutuplaşmalarına karşı tarafsızlığı *Atrée ve Thyeste* trajedisinde dramatik bir felsefeye dönüşür. Hem mutlak monarşinin baskısını hem de geçiş dönemindeki anarşinin kargaşasını deneyimlemiş bir yazar olarak bir yandan klasisizmin itaati yücelten değerlerine isyan ederken diğer yandan eski rejimden intikam alma arayışındaki Aydınlanmacıların haklı öfkesine de mesafeli durmuştur.

Racine'de zirvesini bulan Jansenist düşünce, herkesin doğuştan kötü olduğunu ve insanın tutkuların oyuncağı

* Maurice Dutrait, *Etude sur la vie et le théatre de Crébillon.* (ç.n.)

olmaktan başka bir seçeneği olmadığını varsayarak özgür irade kavramını ve insanın seçim yapabilen bir özne olarak varlığını büsbütün iptal eder. Buna karşılık, on sekizinci yüzyılda farklı kültürlerin keşfedilmesiyle Voltaire'de en güçlü retoriğini bulan Aydınlanma felsefesi; tüm değerlerin öznel olduğunu, dolayısıyla yalnızca bilimsel aklı gelişmiş insanın nesnel olabileceğini ön plana çıkararak eski rejimin otoriter değerlerine saldırır. Temelde ikisi de benzer şeyler söylemesine rağmen klasisizm, insanın tutkuları yüzünden asla nesnel olamayacağını vurgulayarak bireyin iradesini hor görür ve akla, erdeme, kiliseye; yani monarşiye itaati yüceltir. Aydınlanma felsefesiyse bilimsel akla sahip insanın nesnel olabileceğini, dolayısıyla değerler arasında seçim yapabileceğini iddia ederek her şeyden çok liberalizmi yüceltir. Crébillon, bu iki zıt kutup arasındaki denge noktasıdır.

Corneille, birçok bakımdan Racine'le yakın bir görüşe sahiptir; yine de kimi zaman trajedilerini mistik müdahale aracılığıyla mutlu sona bağlayarak kilisenin otoritesine itaatin kurtuluş olduğunu varsayan türde monarşi eksenli bir dünya görüşü ihtiva eder. Racine ise insanı tutkularıyla hareket eden, karar verme yetisinden mahrum bir varlık şeklinde tasarlamasıyla bireysel iradeyi sakatlar. Bu da bireyin, mevcut düzenin otoritesine itaatini zorunlu kılan teslimiyetçi bir görüştür. Mevcut düzen ise monarşidir. Oysa Crébillon bu yanılgıya düşmez. Temelde o da öncekilerle aynı görüştedir: İnsan tutkularından bağımsız değildir, dolayısıyla nesnel bir akla sahip olabilme lüksü yoktur. Öte yandan öncekiler, örtük olarak kiliseye ve aristokrasiye nesnellik atfederken Crébillon,

monarşinin de nesnel olamayacağını çünkü monarşinin de tutkuların kölesi insanlardan meydana geldiğini, intikam dürtüsüyle çılgına dönmüş Atrée karakterinde somutlaştırır.

Crébillon'un *Atrée ve Thyeste* metninde, monarşiyi temsil eden zalim kral Atrée de, tahtı asıl hak edenin kendisi olduğuna inanan mutsuz göçebe Thyeste de tutkularının kölesidir. Aralarında ikisinin de yanlışlarını görebilen, dolayısıyla ikisinden de daha nesnel olabilen tek kişi, aynı anda hem erdemiyle hem de Théodamie'ye beslediği aşkla ön plana çıkan Plisthène'dir.

Crébillon'a değinmeye tenezzül eden eleştirmenlerin çoğu onu trajik sanata hiçbir şey katmamış olmakla suçlar. Bu suçlamada yarı yarıya haklılık payı vardır. Trajedinin türsel gereklilikleri dolayısıyla çatışması gereken akıl ve tutku, metnin ahlaki çelişki yaşayan esas karakteri Plisthène'de üçüncü perdeden itibaren çatışmayı bırakıp uzlaşmaya ve birliğe varırlar. Plisthène'in gözleri akıl sayesinde değil, aşk sayesinde açılır ve erdemsiz bir monarşiye itaat etmemenin daha erdemli olduğunu fark eder. Aşkı da erdemi de ondan aynı davranışı beklemektedir: İtaatsizlik. Oysa biçimsel olarak üstün bir tragedyada ahlaki çelişki yaşayan karakter, birbiriyle çelişen değer yargılarından birini diğerine tercih etmek ve her halükârda arzularından birine kavuşurken diğerini kaybetmek zorunda kalmalıdır. Trajik kahraman, kazanırken kaybeden kahramandır. Haliyle, *Atrée ve Thyeste*'i trajik hissiyatta başarılı bir piyes olarak nitelemek güçleşir; fakat şoke edici dehşet sahnelerindeki düş gücü ve öykü boyunca uyandırılan *beklenti* tarzının, *patetik* yerine *terör*

olması türünün ilk örneğidir. Seyircinin ilgisini yakalayıp gerilim dolu beş perde boyunca tedirginlik içinde uyanık tutmaktaki başarısı birçoklarının ulaşamayacağı bir anlatı yetkinliğine işaret eder. Dahası biçimsel yenilikleri bir yana, konu seçimi ve onu yorumlayış tarzı bakımından dönemin sadık bir portresini çizmektedir: *Ancien* ve *Moderne*'lerin,* Klasisizm ve Aydınlanmanın, Monarşi ve Liberalizmin taht kavgası, *Atrée ve Thyeste* trajedisinde en başarılı temsilini bulur. Öyküdeki Plisthène ise şairin kendisine benzemektedir adeta. Gözü dönmüş kral Atrée'nin otoritesine isyan eder fakat kralın düşmanı olan Thyeste'in taht davasına da herhangi bir ilgi göstermez. Yalnızca onu gemiye bindirip kralın hüküm sürdüğü Halkis Adası'ndan uzaklaştırmaya ve hayatını kurtarmaya çalışır. Ve tüm bunların ardındaki itici güç akıl değil, aşktır. Tıpkı Crébillon'un kalemine devinim veren itici gücün ideoloji değil, sanat tutkusu olması gibi.

* *Querelle des Anciens et des Modernes*: Eskiler ve Modernler çatışması, klasik dönemin ikinci yarısında başlayan edebi eğilimler bakımından çok önemli bir fikir ayrılığıdır. Birtakım yazarlar Yunan şairlerinin zirve nokta olduğunu, dolayısıyla onları taklit etmeye devam etmek gerektiğini savunurken karşıt görüştekiler klasik dönem Fransız şairlerinin daha iyi olduğunu, artık Yunan şiirinin aşılmış olduğunu savunur. (ç.n.)

The Popular Encyclopedia Cilt 2, Bölüm 2, Sir D.K. Sandford, Thomas Thomson, Allan Cunningham / (Der.) Alexander Whitelaw, Blackie & Son Publishing, 1836, Glasgow.

Eminent Literary and Scientific Men of France, Cilt 2, Mary Shelley, içinde *The Cabinet Cyclopedia*, 1839, London.

Histoire de la Litterature Française, (der.) Ch.M.Des Granges, 18. Basım, Librairie Hatier, 1919, Paris.

Étude sur la vie et le théâtre de Crébillon (1895), Maurice Dutrait.

Histoire de France au xviiie siècle. La Régence (1863), Jules Michelet.

Éloge de M. de Crébillon par Voltaire.

Encyclopædia Britannica, 11. Basım, 1911.

The Cambridge Companion to Voltaire, (Der.) Nicholas Cronk, 2009.

La Propagande Philosophique dans Les Tragédies de Voltaire (Studies on Voltaire & the Eighteenth Century, Cilt 15), Ronald S. Ridgway, 1961.

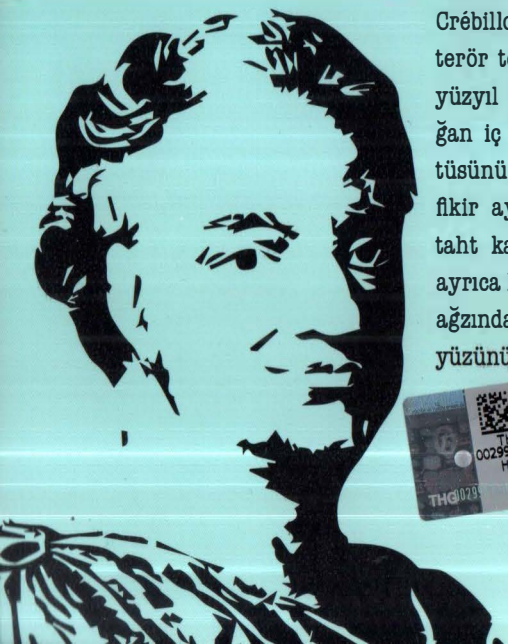
Mitoloji Sözlüğü, Çev. Azra Erhat, Remzi Kitabevi, 1972.

Düğün gününde karısı ve kardeşi tarafından aldatıldığı için intikam arzusuyla gözü dönmüş tiran Atrée, kardeşinden intikam almaya oğlu Phlisthène'i gönderir fakat Phlisthène öldürmesi gereken adamın kızına âşık olunca erdemi ve aşkı arasında seçim yapmak zorunda kalır. Kral babasına sadakati ve sevdiği kıza duyduğu aşk arasında bocalayan mutsuz bir prensin intikam, sadakat, aşk, ensest ve cinayetle içe içe geçmiş trajik hikâyesidir anlatılan.

> *İsterim ki intikamım günahlarla alınsın. Ona yaşam bahşettiğim tüm saatler bana geri ödensin. Dünya onaylamasa da böylesi ölümcül bir tasarıyı, tatlıdır bana akıtmak rakibimin kanını!*

Edgar Allan Poe'nun "Çalınan Mektup" öyküsünde atıfta bulunduğu *Atrée ve Thyeste Trajedisi*, yeteneği Voltaire'in gölgesinde kalmış Fransız tragedya yazarı Prosper Jolyot de Crébillon'un başyapıtıdır. Tragedyaya ilk defa terör temasını sokmuş olan Crébillon, XVIII. yüzyıl Fransa'sının otorite eksikliğinden doğan iç sarsıntılarını, dönemin ahlaki çöküntüsünü ve siyasi kutupları arasında yaşanan fikir ayrılıklarını Atrée ve Thyeste'in kanlı taht kavgasında sahneye taşımakla kalmaz, ayrıca kendi siyasi görüşünü de Phlisthène'in ağzından dile getirerek monarşinin korkunç yüzünü ifşa eder...

THG 0029961 HBP

10 ₺

AYRINTI • KLASİK
ISBN: 978-605-314-207-2
9 786053 142072